

a.şnurov

türkiye

proletaryası

yar yayınları

Türkiye Yayını
YAR YAYINLARI
Aralık 1973-İstanbul

Üçüncü Baskı:
Mayıs 2006-İstanbul

Baskı:
Can Matbaacılık
İpek İşmerkezi
Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 10 77

YAR YAYINLARI

Kuruluş: 1972

Yönetim:

Başmusahip Sokağı 10/1 Cağaloğlu-İstanbul

06.34.Y.0159-03

ISBN 975-7530-42-5

A. Şnurov

TÜRKİYE PROLETARYASI

3. baskı

**Türkçesi:
Güneş Bozkaya**

yar yayınları

ÖNSÖZ

Türkiye'de 1919-1922 yılları arasında patlak veren milli burjuva devrimi, Birinci Dünya Savaşı'nda yenilen Türkiye'yi olduğu gibi yutmak isteyen İngiliz-Fransız emperyalizmine ve yordakçısı olan Yunan saldırganlarına karşı yöneltılmışti. Türkiye halkı buna karşı koydu ve zaferle sonuçlanan bir milli mücadeleye girişti. Bu mücadelede Türkiye halkı kendi başına bırakılmış değildi. Kendisi için de azılı düşman olan İngiliz-Fransız emperyalizmine karşı Sovyetler Birliği, Türkiye halkını destekliyordu.

Devrimin önderi Mustafa Kemal Paşa'dan dolayı «**kemalist**» adı verilen bu Türk milli devrimini, Türkiye'nin milli burjuvazisi, yani tüccar, toprak ağası ve o sırada Türkiye'de çok az sayıda bulunan sanayiciler yönetiyordu. Köylü kitleleri örgütlenmemişti. Köylü yalnız milli düşmanını seçebiliyor, sınıf düşmanı olan büyük toprak sahiplerine, ağalara, tefecilere, vurguncu ve tüccarlara karşı savaş açmayı düşünemiyor, bunu beceremiyordu. Proletarya bu milli hareketin yönetilmesini zaten düşünemezdi çünkü güçsüzdü, gerektiği gibi örgütlenmemişti, milli hareketin beşiği olan yerlerde (Türkiye'nin Asya bölümü olan Anadolu'da) sayı bakımından azdı. Proletarya-

nın öncü partisi ve diğer devrimci işçi örgütlerinin rolü bu savaşta yok denecek kadar önemsizdi.

Bunun sonucu olarak, milli devrimden yalnız Türkiye burjuvazisi faydalandı. Burjuvazi ele geçirdiği iktidarı, işçi ve köylülerin sırtından gelir sağlamak için kullanıyor, işçilerin sırtından sağladığı kârlarla kendi milli sanayisini kuruyor, emperyalistlerle birleşip devrim eylemine karşı koyuyor. Bu noktada Türkiye burjuvazisi ile yabancı burjuvazinin çıkarları birleşiyor. Türkiye burjuvazisi emekçi sınıfının en azılı düşmanıdır, emekçiyi sömürüyor ve işçiyle köylü eylemlerini korkunç bir zulümle bastırmaya çalışıyor. Bunun için Türkiye proletaryasının önünde, öncelikle çözülmesi gereken en önemli sorun, kendi durumlarını düzeltebilmeleri için burjuvaziye karşı amansız bir mücadeleye girip, gerek emperyalistler gerekse «öz Türkiye» burjuvazisi tarafından sömürölmelerine son vermek için, emekçi kitlelerini örgütlemektir.

Türkiye burjuvazisi, kendi sermayesi bakımından fakir olduğundan, yine de emperyalistlerin yardımına muhtaçtır ve emperyalistlere bağımlılığı devam etmektedir. Sovyet işçisi, kardeş Türkiye proletaryasının emperyalistlere karşı giriştiği özgürlük ve egemenlik savaşında tarafsız kalamaz. Geniş işçi kitlelerimiz Türkiye proletaryasının ne olduğunu bilmez, yaşam koşullarını tanımaz. Örgütü ve savaşları hakkında bilgi sahibi değildir. Bu küçük kitabımızın amacı, SSCB işçilerine Türkiye proletaryasını tanıtmaktır.

A. ŞNUROV
Moskova, 1929

1 | TÜRKİYE'NİN ULUSAL EKONOMİSİ VE POLİTİK DÜZENİ

29 Ekim 1927 tarihinde, Türkiye'de bir genel nüfus sayımı yapıldı. Sayım sonucu, Türkiye nüfusu 13.5 milyon olarak tespit edildi. Bunun 3 milyonu, yani beşte biri şehirlerde, arta kalan beşte dördü ise köylerde oturmaktadır. En kalabalık bölgeler, sahillere yakın olanlardır, İç Anadolu bölgesi ile diğerk bölgelerin nüfusu azdır. Kalabalık sayılan bölgelerde 1 km kareye ortalama 18-87 kişi isabet ettiğı halde, az nüfuslu bölgelerde bu oran 2-25 kişiye düşüyor.

■ Türkiye'de şehirler Nasıl Kurulmuştur?

Türkiye'de tüccar, esnaf, memur ve köylünün bir arada yaşadıkları oldukça ufak nahiye ve kasabalar vardır. Büyük ticaret ve sanayi merkezi sayılan şehirler ise pek azdır. 5-10.000 nüfuslu 79 kasaba var. 10.000-20.000 nüfuslu 39 kasaba, 20-30.000 nüfuslu 14 kasaba, 30-40.000 nüfuslu 7 ve 40.000'den fazla nüfusu olan yalnız 8 şehir vardır. En büyük şehirler Konya (47.286), Bursa

(61.451), Adana (72.652), Ankara (74.704), İstanbul'un Üsküdar ilçesi (124.555), İzmir (153.845) ve İstanbul (796.147)'dur. Konya ve Adana tarım ticareti merkezleridir, diğer şehirler (Ankara hariç) liman şehirleridir.

Türkiye nüfusunun meslek sayımı yapıldığı halde, sonuçları henüz yayınlanmamıştır. Ancak ortaya şu üç gerçeğin çıkacağı kuşku götürmez:

1) Türkiye bir tarım ülkesidir. Bir şehiriye dört köylü isabet etmektedir.

2) Ülkede ticaret, özellikle esnafılık çok gelişmiştir. Geçen yüzyılın sonunda Trabzon gibi bir şehirde oturan 27 kişiye bir dükkan isabet ediyordu, Kastamonu'da bu oran 16 kişiye bir dükkana yükseliyordu. Ticaretin bugünkü rolü ve biçimiyle ilgili olarak, İstanbul şehrine ait belli başlı istatistiklere göre, İstanbul'da 1927 yılında 54.000 tüccar ve 30.000 dükkanda çalışan 90.000 müstahdem tespit edilmiştir. Demek oluyor ki, İstanbul'da oturan 26 kişiye bir dükkan ve her 15 kişiye bir tüccar isabet ediyor. İstanbul halkının beşte birinin işkolu ticarettir. Bu rakamlara tüccar aileleri, nakliyeciler, hamal, yükleyici ve tüccarların hizmetinde çalışan diğer işçiler dahil değildir.

3) Türkiye'nin özellikle demiryollarıyla limanlara bağlanmamış olan yerlerinde türlü zanaat ve esnafılık çok gelişmiş bir durumdadır. Bu bölgelere yabancı ülkelere ithal olunan mallar giremez, çünkü ithalatın tamamı denizyolu ile yapılmaktadır. Hinterland ekonomisi daha çok doğal düzene dayanmaktadır. Yani hazırlanan mallar ya üretici tarafından yahut da aynı bölgede tüketilmektedir. Mesela S. L. Kolyada, «Anadolu'nun Ekonomi Düzeni» adlı makalesinde şunları diyor: «İster gelip geçen deve kervanlarını inceleyiniz, ister yol boyunca küçük taşra şehirlerinin sayısız ufacık dükkanlarına uğrayınız; her yerde yerli olarak yapılan mallar yada yerli zanaat ürünü

eşya göze çarpıyor.» Fakat aynı zanaatçılar, yabancı ülkelere de ihraç olunan mallar hazırlıyor. Bu gibi zanaat erbabı az değildir. Örneğin, Uşak şehrinin 25.900 kişilik nüfusundan 6.000 küsur kişi fazla miktarda ihraç olunan halı dokumaktadır.

■ Türkiye Halkının Gelir Kaynağı Nedir?

1924 yılında, ulusal ekonominin toplam geliri 700 milyon TL idi. Gelirin beşte dördü tarım ürünlerinden ve beşte biri sanayi ürünlerinden sağlanmaktadır. Ulusal ekonominin ürünlerinin 1/3'i ihraç edilmektedir. Bu ihraç malları tütün, pamuk, meyve, fındık, ceviz, sepide kullanılan maddelerdir. Tahıl ihraç edilmiyor. Sanayi mallarının çoğu ithal edilmektedir. Yabancı ülkelerden ithal edilen malların hemen hemen yarısı tekstil mallarıdır ki, bunların hammaddeleri (pamuk, yün) ülkede bol bol vardır. Bugün-ülkede, yılda 15 milyon metreden fazla kumaş üretilmektedir ki değeri 5,5 milyon Türk lirasıdır. Yabancı ülkelerden 38 milyon Türk lirası değerinde yünlü kumaş ithal edilmektedir. İthal olunan ince yünlü kumaşlar 32 milyon lira, pamuklular 86 milyon lira, toplam olarak ithal olunan kumaşların değeri 156 milyon liradır. Bu sayı, ülke içinde üretilen malların değerinin on katıdır.

Ayrıca, Türkiye'de tüketilen şeker, maden, kimya maddelerinin üretimi için gereken makine ve donanım ile buna benzer mallar ithal edilir. Yalnız yurt içinde satılan çimentonun büyük bir kısmı ile yiyecek maddeleri (şeker hariç), konserve gibi mamuller yerlidir. Geçen yüzyılın ikinci yarısında demiryollarının döşenmesiyle dış ticaret hızla gelişmiştir. Fakat, demiryollarının döşenmesi ile sanayinin gelişmesi paralel olmamış, demiryolları sadece ithalatın artmasına yol açmıştır.

Türkiye'nin demiryollarının uzunluğu 1928 yılında toplam olarak 4635 kilometredir. Bunun 2248 kilometresi devlete, 2389 kilometresi yabancı sermayeye aittir. Bunun dışında 1967 kilometrelik hat devletin yine yabancı müteahhitlere verdiği siparişler üzerine halen döşenmektedir. Türkiye'nin bütün demiryollarının ya Ege, yahut da Marmara Denizi'ne çıkışı vardır, yurt içine fazla uzanmamaktadır. Bütün demiryolları yabancı sermaye ile döşenmiştir. Yabancı ülkelerin amacı ise, demiryollarının döşenmesi ile Türkiye'den bol miktarda hammadde ithalini sağlamak, buna karşılık da Avrupa'dan mal ihraç etmek ve elbette Avrupa'dan Türkiye'ye daha kolay sızmasıdır.

■ Türkiye Sanayisinin Gelişmemesinin Nedeni

Yukarıda verilen sayılardan anlaşıldığına göre, Türkiye'nin sanayisi zayıf kalmıştır. Oysa bu ülkenin doğal koşulları her türlü sanayinin mükemmel gelişmesine son derece uygundur. Aslında, Küçük Asya emperyalist devletlerin dikkatini boşu boşuna çekmiş değildir. Charles Wilson adında bir ingiliz generali Türkiye topraklarının zenginliklerini şöyle anlatıyor:

«Anadolu'nun tarım ürünleri ile maden hazineleri, doğru dürüst işlense, olağanüstü gelişebilir. Amerika dışında dünyanın hiçbir yerinde buğday için bu derece verimli topraklara rastlamadım. Dünyada bu kadar çeşitli, birbirinden güzel meyve görmedim: Amasya elması, Ankara armudu ingiliz aşısı ile aşılanarak yetiştirildi ve ingiliz türlerini lezzet bakımından kat kat aştı; üzüm bağları, zeytin ve incir bahçeleri güney ve batı sahilleri boyunca görülmemiş çapta yetiştirilmektedir. Birçok bölgede ipek, pamuk, pirinç, afyon, meyan kökü, tütün, palamut, keçi-

boynuzu vb. yetiştiriliyor. Dağ yamaçlarında sayısız koyun ve keçi sürüleri otluyor, keçiler arasında özellikle ipek gibi ince ve yumuşak tüylü Ankara keçisi dünyaca tanınmıştır. Yüksek yaylalarda ise güçlü cinsten at ve deve sürüleri yayılıyor. Ülkenin madenlerinde altın, gümüş, kurşun, demir, taşkömürü, boraks, krom, kil, kayatuzu, kaolin, lületaşı, göl ve deniz tuzu bol miktarda var. Birçok yerde yılantaşına ve en iyi mermer cinslerine rastlanıyor. Anadolu'nun çok elverişli sahilleri, tarım ve maden hazineleri varken, bu ülke dünyanın en verimli, en gelişmiş ülkesi olabileceksen, bugün acınacak durumdadır. Bunun nedeni, yüzyıllarca süren ve ülkeyi yıpratıcı kötü yönetimdir. Fakat zaman gelecek ve bu ülkenin doğal zenginlikleri tekrar işletilmeye başlanacak, o zaman Türkiye, Akdeniz'de sahili olan ülkeler arasında en gelişmiş ülke olacaktır.»

Türkiye'de ülkenin öz sanayisinin geniş ölçüde gelişmesi için şart olan hammaddeler toplu bir şekilde bulunuyor: demir, petrol, taşkömürü, renkli madenlerin türlü ham şekilleri (bakır, çinko vb.) Toprak hazineleri de olağanüstü elverişlidir. Bütün bunlar varken Türkiye sanayisinin gelişmemesinin sebebi nedir?

Çok ileri tekniği olan güçlü ve ilerici bir sanayinin kurulması için çok büyük bir yatırım gerekmektedir. Oysa Türkiye, yabancı halklarla savaşmış, ülkeler işgal eden, bitmez tükenmez savaşlar sürdüren, aralıksız ayaklanmaları bastırmak zorunda kalan bir monarşi idi. Savaşlar ülkeyi sarsıyor, yıpratıyordu. Türkiye, Karadeniz'den Akdeniz'e ve Avrupa'dan Asya'ya uzanan ticari ve askeri güzergahın üzerindedir. Bu yolları keyfine göre kapatarak, bu yollardan faydalanan bütün devletleri kendisine bağımlı hale getirebilirdi. Bu yüzden Türkiye, dünya üzerinde egemenlik kurmak isteyen Çarlık Rusya'sı, İngiltere, Fransa, Avusturya gibi devletlerin doymak bilmez açgözlülüklerinin hedefi idi. Türkiye'nin paylaşılması için

birkaç yüzyıldan beri bir takım güçlü «devletler» arasındaki çekişmeler devam ediyor. Bunun için Türkiye, fedakarlık yaparak kendisine saldırıya yönelen her güçlü devlete bir saldırmazlık payı vermezse, onunla savaşmak zorunda kalıyordu. Devlet gelirlerinin büyük kısmı bu savaşlara harcanıyordu, ülke gitgide çöküyordu. Türkiye'de son toprak bölüşmesi Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra olmuş, İngiltere, Filistin ve Irak'ı, Fransa ise Suriye'yi ele geçirmiştir.

Büyük girişimlerde bulunmak için herşeyden önce huzur ve düzenli bir hayat gerekiyor. Başka türlü, sağlam bir temeli olan girişim kurulamaz. Oysa müteşebbiş işadamları Türkiye'de ne yağmaya karşı, ne yabancı ülkelerin saldırısına, ne de kendi yurdunun devlet memuru ile askeri memurlarının keyfi hareketlerine karşı korunmuştu. Köylüleri bir yandan bitmez tükenmez savaşlar, öte yandan da büyük toprak sahipleri ve ağalar yıpratıyordu.

Savaşlara para yetmiyordu, Türkiye durmadan yabancı devletlerden kredi almak zorunda kalıyordu. Böylece gitgide kredisinden yararlandığı Avrupa devletlerine bağımlılığı artıyordu. Ve günün birinde borçlarını ödeyemeyince, iflas etmiş bir borçlu ilan edilerek, ülkenin bütün gelirleri alacaklı olan devletlerin kontrolü altına verildi. Yabancıların Türkiye'de bir sürü imtiyazları vardı. Yabancılar Türkiye mahkemelerine tabi değildi, gümrüksüz ve vergisiz olarak kendi ülkelerinden diledikleri malı ithal edebiliyorlardı, hiçbir vergi ödemiyorlardı. Yabancı uyruklular, Türkiye'de kendi vatandaşından çok daha elverişli durumda idiler, bunun için yerli tüccar ve sanayiciler, yabancılarla rekabet edemiyordu. Üstün teknik sayesinde, Avrupa malları daha da ucuza geliyordu. Satış ise yabancı kapitalistlere tanınan imtiyazlar sayesinde kolaylaştırılmıştı.

2

JÖN TÜRKLER VE KEMALİST DEVRİM

Gerçekte, fakir olan ülkeyi insafsızca soyan büyük toprak sahipleriyle din adamlarının ve en başta da sultanların egemenliği sonucunda Türkiye, tamamen Avrupa sermayesinin eline düşerek, Avrupa kapitalizminin kölesi olmuştu. 1908 yılında sultanın egemenliği, Türkiye tarihinde ilk defa olmak üzere Türkiye ticaret burjuvazisi, subaylar ve asilzadelerin birleşmiş gücüyle kökünden sarsılmıştır. Bu burjuva devrimi, Jön Türk devrimi olarak tanınmaktadır ve bunu başlangıçta halk yığınları da desteklemiştir.

Jön Türkler, Türkiye'nin gelişmesine önem vererek bir takım önlemler almışlardır: Ülke endüstrisinin korunmasına ait birçok yasa ve yönetmelik yayınlamışlar, birçok reform yapmışlardır.

O zamana kadar yabancılara tanınan birçok imtiyaz kaldırılmış, böylece Jön Türk yönetimi sırasında, özellikle Birinci Dünya Savaşı yıllarında, birçok yeni ticaret ve sanayi işletmesi kurulmuştur. Fakat Jön Türkler yurdun fakirliğini ortadan kaldırıp ülkenin yeterince gelişmesi için gereken sermayeyi ortaya koyamamışlardır. Kaldı ki

bir sürü savaşa girişmek zorunda kaldıkları için, Jön Türkler yeniden yurt dışından kredi aramaya başlamışlardır. Bu yüzden tarım ürünlerini, sanayi mamulü haline getiren bir takım ufak tefek işletmeler kurmaktan öteye gidilememiştir.

Türkiye yarı-sömürge özelliğini koruyordu. Yani kapitalist ülkeler için, hammadde alıp sanayi mamullerini sattıkları bir pazar durumundaydı. Politik bakımdan Türkiye bağımsız sayılıyordu. Fakat Türkiye emperyalist ülkelerin elinde oyuncaktı. Bu yüzden Türkiye, ekonomik yönden aşırı derecede bağımlı bulunduğu Almanya tarafından Birinci Dünya Savaşı'na itildi ve Almanya uğruna savaştı. Almanya savaşı kaybedince, Türkiye tam anlamıyla yağma edildi. Ülkenin bütünlüğünü korumak için ikinci bir devrime ihtiyaç duyuldu.

Bu kez «kemalist devrim» adı ile tanınan devrim, İngiliz-Fransız emperyalizmine karşı yapılmıştır. Devrim, adını, Türkiye burjuvazisinin önderi Mustafa Kemal Paşa'dan almaktadır.

İşçi sınıfı ile köylü kitleleri o zamanlar henüz güçsüzdü. Daha sınıf çıkarlarını henüz kavramış değillerdi. Üstelik de hiçbir şekilde örgütlenmemişlerdi. Bunun için devrimde başlı başına bir rol oynayamadılar. Devrimin başına Türkiye ticaret burjuvazisi geçti. Türkiye tarım ülkesi olduğu için, tüccarların başlıca alışverişi tarım ürünleri üzerineydi. Böylece ticaret burjuvazisi, ağalar ve büyük toprak sahipleri ile sıkı bağlar kurdu: Türkiye'deki her köyde ağa ve büyük toprak sahibi, aynı zamanda tefeci ve köylü ürünlerinin belli başlı alıcısı ve satıcısıydı. Bu ağaların, bazen un değirmeni, yağ veya kuru meyve işleyen küçük imalathaneleri ve diğer ufak tefek işletmeleri oluyordu. Ağalar, aynı zamanda tarım ürünlerini toptan satınalan büyük ticaret firmalarının acenteleri durumundaydılar.

Bu koşullar altında, Türkiye Avrupa kapitalistlerine yenilmiş olsaydı, yabancılar en kısa zaman içinde bütün ticareti ve sanayiye ele geçireceklerdi. Türkiye burjuvazisi bir ölüm kalım sorunuyla karşı karşıyaydı: Kapitalistlerin işgali altındaki liman şehirleri olmazsa, devlet kendilerini desteklemezse, yabancılara verilen imtiyazlar devam edip Türkiye her bakımdan yabancı sermayeye bağlı kalırsa, yurdun öz ticareti ve sanayisi ergeç ölecekti. Tüccarı, sanayiciyi, tarım ürünlerini yabancı ülkelere satan ağa ve büyük toprak sahiplerini devrimci kılan işte bu tehlikeydi. Köylü, işçi ve küçük esnafın kapitalistler ve toprak ağalarına karşı duyduğu hoşnutsuzluk, ustalıkla yabancı kapitalistlerle mücadeleye dönüştürüldü. Bunun için devrim bütün yurda yayılarak ulusal bir nitelik kazandı. Ne olursa olsun yine de, burjuvazi, burjuvazidir. Burjuvazi için baş düşman sömürenler değil, sömürülenlerdir; ister kendi halkından, ister yabancı uyruktan olsun... Emperyalistler ufak tefek ödünler vermeye başlayınca, kemalistler hemen Fransa, İtalya, İngiltere ve diğer ülkeler burjuvazisiyle anlaşmalar imza etmekte gecikmediler. Kemalistlerin korkusu şuydu: Savaş devam ederse, emekçi kitleleri yabancı sömürücülere karşı mücadeleye yetinmeyip, kendi yurttaşı olan sömürücülere karşı da savaşa girişebilirdi. Böylece bir süre daha demiryolları, fabrikalar, maden ocakları vb. yabancıların elinde kaldı. Avrupa'nın büyük banka ve firmaları bugün bile Türkiye'de dilediği biçimde çalışmaktadır. Bununla birlikte, devrimin sonunda, yurt içinde ticaret ve sanayinin gelişmesine yol açan bazı koşullar ortaya çıktı. Örneğin, yabancı ülkelerden ithal edilen mallardan daha yüksek vergi ve gümrük rüsumu alınmaya başlandı. Yabancı sermayeye tanınan rüçhan hakları kaldırıldı. Fakat yine de Türkiye, yabancı emperyalistlerin baskısı altında bazı eski borçları tanımak zorunda kaldı, yabancılara ticaret serbestisi sağladı. Gerçi bu serbest ticarete, yabancılar T.C. vatandaş-

larından fazla yada özel herhangi bir hakka sahip değildi. Fakat bu «eşit olmayanlar arasında eşitlik»ti. Güçlü Avrupa sermayesi, nasıl olur da, zayıf yerli sermayeye eşit olabilir? Doğaldır ki, hiçbir eşitlik söz konusu olamazdı.

Kemalist devrimin ekonomik sonucu pek de parlak değildir. Fakat ne de olsa, Türkiye'deki sanayi ve ticaret artık gerçekten daha kolay geliyor ve kemalist hükümet elinden gelen yardımı esirgemiyordu. Gerek yerli sermaye, gerekse yabancı sermayeyle yeni yeni sanayi işletmeleri kuruluyor ve buna paralel olarak Türkiye proletaryası da geliyordu. (*)

Türkiye burjuvazisi, eskiden beri, proletaryanın ve köylü yığınlarının kitle halindeki eyleminden ateşten korkar gibi korkardı. Fakat kemalist milli-burjuva devrimini 1919-1920 yılları arasında, yani Sovyet Cumhuriyetlerinin emperyalizme karşı en ağır savaşları yürüttüğü sırada patlak vermiştir. Şurası kesindir ki, kemalist devrim, ezilenlerin ortak düşmanı olan dünya emperyalizminin güçsüz bir hale getirilmesine yaramıştır. Bunun için, devrimci olmadığı halde, kemalist burjuvazi, kendi isteğiyle olsun olmasın, yine de uluslararası devrime yardımcı olmuştur. Devrim, ulusal bilinci uyandırarak diğer Doğulu ve emperyalizmin sömürgesi ülkelere örnek oluyordu. Bunun için Sovyetler Birliği, İngiliz-Fransız emperyalizmine karşı savaşında Türkiye'yi destekliyordu.

(*) Her türlü sanayi girişiminin (el işçiliği, zanaat, büyük sanayi vb.) son istatistikleri 65.245 işletmeyi gösteriyor. Bunun 256.855 işçisi vardır. Ayrıca 10.941 iş sahibi ve 7.817 müstahdem. Gerçi bu sayılar fazla bir şey ifade etmiyor, çünkü bunlar teker teker işletmenin karakterini ve hacmini göstermiyor. Sonra ücretli işçinin aileleriyle işverenlerin ailelerinin bu sayının içinde olup olmadığı belli değildir. Fakat ne de olsa, açıklamadan anlaşıldığına göre, özellikle madencilik (taşkömürü, pirinç, gümüş, kurşun), sonra tekstil, un ve unlu mamuller, dericilik ve her türlü tarım sanayii gelişmiştir. Broşürümüzün sonunda işçilerin çeşitli sanayi işkollarındaki dağılımı gösterilmiştir.

Türkiye, emperyalizme karşı açtığı savaşta, kendi politik bağımsızlığını korumuş ve sağlamlaştırmıştır. Bu, ülkenin daha sonraki gelişme aşaması için gerekliydi. Bu aşamadır ki, Türkiye proletaryası ve köylü yığınları, yoksulluklarının, yalnız yabancı kimselerin sömürüsüne dayanmayıp hangi ülkeden olursa olsun yerli yada yabancı kapitalist ve büyük toprak sahiplerinin sömürücülüğüne dayandığını açıkça anlamaktadırlar.

■ Politik Düzen

Her ne kadar bazı görüntüsel demokratik biçimler varsa da (seçimle meydana getirilen parlamento vb.), Türkiye'de bugün mevcut düzenin özü, bütün demokrasilerden uzak bir diktatörlüktür. Egemen parti dışında hiçbir parti örgütü yoktur ve hiçbir partinin kurulmasına olanak tanınmamaktadır. Sosyal-demokrat partiler bile yasaklanmıştır. Gazete ve dergiler bir an dahi gevşemeyen sıkı bir kontrol altındadır. Hatta bu gazete ve dergilerde hükümet aleyhine ileride herhangi bir makale çıkması olasılığı bile, bunların kapatılmasına yetiyor. Ülkenin tek ve egemen siyasi örgütü olan «Halk Partisi»nin tüzüğüne göre, partinin değişmez başkanı Kemal Paşa'dır. 1927 yılı Haziran ayında Halk Partisi tüzüğünde bazı değişiklikler yapılarak, bundan böyle parti genel başkanına, yani Kemal Paşa'ya, parlamentoya partili milletvekillerinin seçilmesinde tam yetki verilmiştir. Yine seçim kampanyasının yönetilmesi, parti başkanına bırakılmıştır. Halbuki partinin eski tüzüğünde, bu yönetim seçim bürosunun işiydi. Halk Partisi'nin parlamento grubu ve Halk Partisi üyesi olan bakanlar, bu yeni tüzüğe göre, doğrudan doğruya parti başkanına bağlanmıştır.

Bugünkü T.C. Hükümeti elbette bir diktatörlük hükümetidir. Çünkü egemen olan Türkiye burjuvazisi tama-

men güçsüzdür ve gelişebilmek için emekçi halkı ezmek zorundadır. Fakat bu diktatörlük çok güzel sözlerle bürünüyor, «sınıflar arasında barış ve halk egemenliği» gibi cümlelerle süsleniyor. Sömürenlere karşı öfkelerini başka mecralara dökmek ve proletaryayı başka uluslara saldırtmak için Türkiye'deki işçi ve köylü kitlelerinin çeşitli şoven duyguları her araca başvurularak körükleniyor.

Kemalistler, halk kitlelerine hoş görünmeye çalışıyor ve bu amaçla eğitim ve sosyal yardım çabalarına girişiyor. Bu kampanya uğruna yalnız İstanbul ilinde yetişkinler için 27 halk okulu, dul ve yoksul kadınlar için ocaklar, dispanserler açıldı. Halk Partisi, emekçi kitlelerinin güvenini sağlamlaştırmak için, halk bayramlarının sayısını arttırdı, beyaz terörü maskeleyerek için gençliğin spor örgütlerini destekleyerek geliştirdi, bir takım burjuva hanımefendiler tarafından kurulan kadın derneklerine yardım etti. Bir süre önce başbakanın yayınladığı yeni bir emre göre, Türkiye'nin spor dernekleri ile hükümet tarafından desteklenen diğer derneklerce tavsiye edilecek kimselere resmi daire, kuruluş ve devlet fabrikalarına memur olarak atanmada öncelik tanınacaktır. Halkın aydınlatılması ve eğlendirilmesi için Türk Ocakları (Halkevleri) adında özel örgütler meydana getirildi. Birinci Dünya savaşı sırasında 28 ocak varken, 1920 yılında ocak sayısı 270'e ve üye sayısı 40.000'e yükseldi.

Devrimin ilk yıllarında Türkiye burjuvazisi, düzmece komünist örgütler meydana getirmeye çalışıyordu. Bunlar güya müslümanlık ile komünizmi bağdaştıracaktı. Sözümona komünist sloganlarıyla bu örgütler, komünizmi, burjuvazinin hizmetine sunacaktı. Komintern'in daveti üzerine 1920 yılında Bakû'de düzenlenen Doğu Halkları Kurultayına Türkiye delegesi olarak katılan Enver Paşa şöyle diyordu: «Yalancı ve sahtekar Avrupa politikacılarının tam tersine, biz bugün en doğru ve en vefalı müttefikimiz III. Enternasyonal'le el ele ve yan yana yürüyo-

ruz.» Aynı Enver Paşa, birkaç yıl sonra Türkistan'da Sovyet Hükümeti aleyhine düzenlediği bir ayaklanmada ölmüştür.

Komintern'in II. Kongresi'nde Vladimir İlyiç Lenin'in verdiği rapora göre, «Azgelişmiş ülkelerde sözümona özgürlük uğruna bir takım burjuva-demokratik akımlarını da tornistan edip, boyayıp boyayıp zorla komünizm rengine bürümeye çalışan eylemlere karşı mutlak ve amansız bir savaş açılması zamanı gelmiştir.» Ancak, bu durumda renk değiştirme, Türkiye burjuvazisine yararlı olmaktan çok zararlı olmuştur; çünkü uyarılan halk kitleleri yavaş yavaş sosyalizmle ilgilenmeye başlıyor, buysa burjuvazi için tehlikeli oluyor.

Türkiye burjuvazisi, sermayeyle emek çıkarlarının bağdaştırılması yolundaki girişimlerinde Avrupa'nın sosyal «uzlaştırıcılarının» tecrübelerine dayanmaktaydı. Fakat daha önce de söylediğimiz gibi, T.C. Hükümeti «böyle bir partinin faaliyeti, cumhuriyetimizin öz durumuna uygun olmaz» gerekçesiyle, Türkiye'de sosyal-demokrat partinin kurulmasına izin vermedi. T.C. Hükümeti kendi kendine yani sosyal-demokratların yardımından faydalanmadan, Avrupa «uzlaştırıcılığının» yolunda yürümek istiyor. Bu amaçla Türkiye, Milletler Cemiyeti nezdindeki Uluslararası Emek Bürosu ile ilişki kurmuştur. Türkiye'nin Berlin elçisi Mahmut Münir Bey iki yıldan beri hem elçilik, hem de «Uluslararası Emek Bürosunda» daimi gözlemcilik görevini bir arada yürütmekte ve bu Büronun bütün konferanslarına katılmaktadır. Türkiye Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı, bu yakınlarda «gözlemcimize gösterilen iyi kabulden dolayı» Emek Bürosu başkanına bir teşekkürname göndermekten geri kalmamıştır. Bu mektup, Büroya başarılar diliyor ve Büro sayesinde Türkiye'deki çalışma koşullarının hayli düzeldiğini açıklıyor.

■ İş Hukuku-İş Yasası

Bütün bu süslü sözlerle «uzlaştırıcı» önlemler altında proletaryanın sınıf düşmanı çok açık biçimde görünüyor. Yürürlükteki iş hukukuna bir göz atmak yeterlidir. Sendikalar hemen hemen yasaklanmıştır; kurulmasına izin verilen federasyon ve dernekler hayır işleriyle yetinip devlet kontrolü altında çalışmak zorundadır.

1923 yılında emperyalistlere karşı silahlı mücadele bitince, İzmir'de bir İktisat Kongresi yapıldı. Bu kongrede halk adına ülkenin bundan sonraki yönetimine yön verilecekti. Oysa, delegeler çoğunlukla tüccar, büyük toprak sahibi, ağa ve bir takım küçük sanayi işletmesi sahipleriydi. Toplantıya katılan delegeler, yol parasını ve İzmir'deki masrafları kendi keselerinden ödemek zorundaydılar. Bu da yalnızca zenginlerin harcıydı. İşçi delegeleri arasında gerçek işçi yarıdan azdı. Hepsi İstanbul'dan, İzmir'den ve başka batı sahil şehirlerinden gelmişti, ki bu şehirlerden İzmir'e seyahat hepsinden ucuzdu. İşçi delegeleri arasında atölye çalıştıranlar, eski bir vali, hatta imamlar dahi vardı. İzmir Kongresi'nde işçi delegeleri, iş hukukunun yasalaştırılmasını, 8 saatlik işgünü, birlik kurma ve toplantı hakkı, işverenlerle toplu sözleşme yapma hakkı istiyordu. Hükümet yeni yasalar çıkarmayı vaat etmekle beraber, birlik ve federasyona izin veremeyeceğini kesinlikle bildirdi. Bu zayıf vaatler bile sadece birer vaatten ibaret kaldı... Demek oluyor ki, kemalistler bu sözümona işçi delegasyonunu bile kendilerine muhatap saymak istemiyorlardı. Her türlü işkolu dernekleri ve dernek birlikleri yasaktır. Oysa, anayasaya göre, hükümetin izniyle kurulan her türlü birliklere -yalnızca topluma zararlı ve mevcut politik düzeni sarsacak nitelikte olan gizli birlikler hariç- izin verilmişti. Ayrıca «adını ve amacını başka ırk veya milliyetten alan politik dernekler» ya-

saklanmıştı. Dikkatle bakılırsa, bu yasa hükümete, işine gelmeyen her işçi örgütünü dağıtmak hakkını veriyor.^(*)

Halen 25 Haziran 1909 tarihinde yayınlanan grev yasası yürürlüktedir. Bu yasaya göre grevi düzenleyenler bir yıl hapisle cezalandırılmaktadır. Şu var ki, işçileri aşırı derecede öfkeliendirmemek için bu yasa hemen hemen hiç uygulanmıyor. Bugüne kadar işçilerin emeği hiçbir yasayla korunmuş değildi. Bir tek istisna, yayınlanan bir yasayla, nüfusu 10.000'den fazla olan şehirlerde, cuma gününün 2 Ocak 1924'ten itibaren zorunlu tatil günü sayılmasıdır. Fakat bunun da bir çok boşlukları vardır: Örneğin, bu yasadan mevsimlik işçiler, mağazalar, tramvay işletmeleri, hastaneler, vb. yerlerde çalışanların yararlanamaması gibi... Kaldı ki, bu yasa dahi, aslında uygulanmıyor. İş Yasası tasarıları 1910 yılından bu yana çeşitli tarihlerde hazırlandığı halde, bugüne kadar hiçbirini kabul edilmemiştir. Son yıllarda, bir saat öğle paydosu olan on saatlik işgünü tasarısı mecliste birkaç kez gündeme alınmışsa da, bu tasarı bir türlü yasalaştırılmamıştır. En son tasarıda işgününün hükümetin izniyle 12 saate kadar uzatılması dahi öngörülüyor, Türkiye'deki müteşebbisler buna bile şiddetle karşıdır; on saatlik işgünü, henüz gelişmekte olan genç yerli sanayiye yıkacakmış!

İşverenle işçi arasındaki bütün anlaşmazlıklar yasalara göre değil, «dostça anlaşma» temeline göre çözümleniyor. Bu amaçla bazı işletmelerde, örneğin İstanbul Tramvay İşletmesi'nde uzlaşma komisyonları kurulmuş, bu komisyonlar işletmeciyile işçi delegelerinden oluşturulmuştur. Bu komisyonların kurulması aslında işletmenin elindedir ve işletme, elbette ki, komisyon üyelerini işine gelen adamlardan seçmektedir. Örneğin, 1926 yılında İstanbul

(*) Haber aldığımıza göre, Türkiye'de şimdi yeni baştan sendika tescili yapılıyor. Bundan amaç işçilerin devrimci sınıfsal örgütlerini kapatıp yalnızca hükümete bağlı olan örgütlere izin vermektir.

Tramvay İşletmesi, komisyona delege seçimini, bir gün önce ilan etmiştir. İşçiler gerektiği gibi hazırlanamadıklarından, seçilen delegeleri kabul etmemişlerdir. Yani tasarıya göre, herhangi bir işletmede anlaşmazlıklar çözümlenememişse, vali yada belediye başkanı, hükümet yetkililerinden, yöneticilerden ve işçilerden oluşan bir uzlaşma komisyonu kuracaktır. Bu komisyon da anlaşmazlığı çözemese, yasaya göre, «memur ve işçi işini terk edebilir, fakat her türlü gösteri, eylem ve çalışma özgürlüğüne hâlel getiren hareketler yasak edilmiştir.» Yani grev kırılcılarıyla mücadele yasaklanmıştır. Böylece patronun herhangi bir grevi hemen dağıtması mümkündür.

Meclise 1925 yılında sunulan İş Yasası tasarısı, iş hukukunun işçilerin korunması için değil, sadece kapitalistlerin korunması için tasarlandığını gösteriyor. Kanunun sekiz maddesinden beşi, yalnızca işletmecinin ve müteşebbislerin korunmasını öngörmektedir.

Bunlardan üçünü özetleyelim:

- 1) İşverenler randımanın artırılması için ne gibi önlemlerin alınacağını hükümete bildirecektir.
- 2) İşletmeciyle hükümet arasına çok sıkı bir işbirliği kurulacaktır.
- 3) Bütün ticaret ve iş bankaları, işletmecilere yardım edecektir, vb. vb.

3

TÜRKİYE İŞÇİ SINIFININ YAŞAM KOŞULLARI

■ Türk İşçisinin Geliri ve İşgünü

Türkiye'deki işçi kitlelerinin yaşam koşullarının ağırlığı, işgününe karşılık aldığı ücretten apaçık anlaşılmaktadır.

Hükümete yakın olan «Milliyet»in bir yazarı, 21 Ekim 1923 tarihli nüshada, Haliç Vapur İşletmelerinde çalışan işçiler hakkında şunları yazıyor:

«Kendileriyle yaptığım görüşmede işçiler bana şunları anlattılar: İşgünümüz güneş doğmadan, saat 5,30'da başlar ve gece saat 10'a kadar sürer. Cuma günü hariç. Çünkü cuma günü tatil olduğu için trafik çok yoğundur. Cuma günleri biz gece saat 11, hatta 11,30'a kadar çalışmak zorunda kalıyoruz. Öğle yemeği yiyebilmemiz için iki saatlik paydosumuz var. Böylece ağır işimiz (hamallık yada yükleyici olarak çalışmamız) 24 saatte en az 14 saat sürüyor. İşletme, hiç değilse öğle paydosumuzu 2 saat daha uzatsa da, biz de dinlenmiş olsak».

İstanbul liman işçileri günde 12 saat çalışmayı nimetten sayıyor. Bu kürek cehennemine benzeyen işin ücreti nedir?

«Hangi işi yaparsak yapalım, şirket işe yeni alınmış işçilere ayda 25 lira ödüyor. Ancak ilk 6 aydan sonra bu ücret 30 liraya yükseliyor. Zam için yıllarca beklemek lazım. Aramızda şirkette 10-15 yıl çalışan arkadaşlar var, bunlar en fazla 40-50 lira alıyor. Onlar da zaten topu topu dört-beş kişidir. Şirketimizin, çalıştırdığı işçinin durumunun diğer şirketlere göre daha iyi olduğuna dair açıklaması gerçeğe uymuyor».

Oysa, şirketin bu iddiası hiç de asılsız yada şaka değildir. Ne yazık ki, doğrudur. İşçilerin durumu başka şirketlerde daha da beterdir. Demiryolu inşaatında çalışan Türkiyeli işçi günde 15 saat çalışır, günlük kazancı 80 kuruş, hatta daha da azdır.

«Dokumacılar ve tütün işçileri günde 15 saat çalışırlar, günlük ücretleri 1 liradır.

«İstanbul'un bazı semtlerinde lokanta, otel, kasap ve buna benzer işletmelerde işçiler günde 20 saat çalışır ve yalnız 4 saat dinlenip uyuyabilirler.

«Fırın işçisinin durumu daha da berbattır. İş günleri 18 saatten fazladır. İstanbul'un bazı semt fırınlarında iş 24 saat devam ediyor. Çok defa işçi 24 saatlik işgününde, uygun bir saatte bir yere kıvrılıp kestirir, yoksa işi gece gündüz devam eder.» Bunu yazan bir burjuva gazetesidir (Vakit, 18 Mart 1926). Müslümanların çok önem verdiği dini bayramlara da hiç saygı gösterilmiyor.

Sanayinin türlü iş kollarındaki ücretler nasıldır? Bunun cevabını Journal d'Orient (Aralık 1928) işçi ücretleri hakkındaki makalesinde veriyor:

Sanayi işkolları	Usta	Çırak	Baş amele	Kaliye olmayan
Konserve	ayda 80 TL	40 TL	–	günde 50 kuruş
Şeker	ayda 30-50 TL	–	–	ayda 8-10 TL
Döküm	günde 3-4 TL	günde 2-2.5 TL	–	günde 50 kuruş
Halı	ayda 80 TL	ayda 60-70 TL	günde 1 TL	günde 35-100 kuruş
Parfümeri (İtiryat)	ayda 65 TL	–	ayda 40 TL	ayda 25-40 TL
Matbaa	ayda 70 TL	–	–	ayda 25 TL
Mobilya	günde 2-3 TL	–	günde 180-200 kuruş	günde 30-50 kuruş

Bu cetvel tahminidir. Cetveldeki ücretler yerli ve yabancı işçinin ortalama ücreti olarak gösterilmiştir. Oysa, bir yabancı işçi yerli işçiden çok daha yüksek ücret almaktadır. Çünkü yabancı işçiler hem okuma yazma bilir, hem de çok daha kalifiyedir. Kapitalistler (özellikle yabancı olanlar) yabancı işçiye daha fazla verip onu kendilerine destek yaparlar. Böylece örneğin taşkömürü endüstrisinde yabancı ustalar günde 410 ila 730 kuruş alırlar, yerli usta işçilere ödenen ücretler ise 160 ila 300 kuruş arasındadır. Ocaklarda yeraltında çalışan yabancılar 170 kuruş alırlarken, yerlilere yalnızca 60 kuruş ödenmektedir. Yerüstü tesislerde çalışan yabancılar 300 kuruş, yerliler 100 kuruş alırlar. Yabancı çıraklar 400-450 kuruş alırlar, yerliler ise 160-350 kuruş. Yabancı memurlar günde 300 kuruş alırlar, yerliler 100 kuruş. İstanbul Tramvay İşletmesinde çalışan yerliler ayda 30 lira alırken, yabancılar 120 lira aylık ücret ödeniyor. Yerli işçi ve memurun ücretleri yabancı işçi ve memurunkinden iki misli düşüktür. Bunun için bu cetvelde gösterilmiş olan ortalama ücretler yerli işçi için daha düşük, yabancı işçi için daha yüksek düşünülmelidir.

Hem yerli, hem de yabancı burjuvazi, kadın ve çocukların emeğini de insafsızca sömürüyor.^(*) Erkek dokumacılar günde 1,5 lira alıyorsa, kadınlar 75 kuruş, çocuklar ise 20 kuruş ve daha az alır. Nakliye işlerinde kadın işçiye 20-70 kuruş, çocuklara 10-50 kuruş ödeniyor. Erkek maden işçisi 60-200 kuruş alırken kadın 15-60 kuruş, çocuklar 10-15 kuruş gündelik alıyor. Birçok işletmede 10 yaşından ufak olan çocuklar günde 13 saat çalışırlar. Büyük şehirlerde işçi ücretleri biraz daha yüksektir. Bu aşğıdaki cetveldən anlaşılıyor:

(*) Kadın ve çocuk işçi sayısını gösteren doğru dürüst istatistikler yoktur. Bugüne kadar yapılmış sayım, 14 yaşından küçük kız ve erkek çocuk işçilerin sayısını 12.664 olarak göstermiştir.

Büyük Merkezlerdeki İşçi Ücretleri (Günlük, kuruş olarak)

Şehirler	Erkek	Kadın	Çocuklar
İstanbul	80-250	40-110	10-90
İzmir	115-500	80-160	30-150
Ankara	110-450	—	30-120
Samsun Tütün Fabrikası	150-200	15-50	—

Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda kadın ve çocuk emeğinden yararlanmaya başlanmıştır. Kadın ve çocuklar erkekler kadar çalışırlar, emekleri ucuz olduğu için kapitalistler yetişkin erkek almaktansa, kadın ve çocuk almayı tercih ederler. Erkek işçilerle kadın ve çocuk işçiler arasındaki bu rekabetten yine kapitalistler yararlanmakta ve iki taraf arasındaki ayrılığı körükleyip ücretleri düşürmektedir.

■ İşçi Ücretleri Neye Yetiyor?

Türkiye'de işçilerin kazancının para olarak değil de, gerçek karşılığı ne kadardır? Yani, kazandıkları paranın satınalma gücü nedir? Savaş öncesi ücretlerle karşılaştırılsa, Türkiye işçisinin para olarak kazancı 6-7 kat artı. Ya hayat pahalılığı? Özel bir şekilde kurulan hükümet komisyonlarının tespit ettiğine göre, yiyecek fiyatları 1912 yılına oranla 21 kat arttı. En fazla fiyat artışı yiyecek maddelerinde oldu. Yani, işçi için en gerekli maddelerin, şeker ve patatesin fiyatları 24 kat, bitkisel yağlarınki 30 kat, ununki 18 kat, sabunun ve gazyagınıniki 17 kat arttı. Demek oluyor ki gerçekte Türkiye işçi sınıfının ge-

liri, savaş öncesine oranla 3-4 kez azalmıştır; zira hayat pahalılığı para olarak gelir artışını 3-4 kez geçmiştir.

Pahalılığın bu artışı, kemalist hükümetin politikası ile açıklanabilir. Bu hükümet bir süre ticaret tekeli kurarak satılan maddelerin vasıtalı vergilerini durmadan artırmaktadır. Tanınmış bir gazeteci, «Tekel kelimesi, Türkiye halkı için yasallaşmış soygun anlamına geliyor,» demektedir. Almanya'da çıkan Bergwerkzeitung, 25 Eylül 1927 tarihli sayısında, tekellilik politikasının nasıl bir soygun olduğunu ve vergilerin korkunç hacmini gösteren rakamlar yayınlanmıştır. Buna göre, gazyaaının İstanbul'a teslim fiyatı 4,5 kuruştur (litresi) satış fiyatı ise 16,5 kuruş; yani fiyat 4 kat artıyor. Benzin fiyatı 7 kuruştan (alış fiyatı) 11,5 kuruş imtiyazlı satış fiyatına çıkıyor (fabrika, atölye v.s. için.) şekerin fiyatı yarı yarıya artıyor. Bu vasıtalı vergiler, tekellerle birlikte 1927-1928 yıllarında devlet gelirinin beşte üçünü oluşturuyor. Tüccar ve kapitalistler bu vergilerden zarar görmüyor. Çünkü bu vergiler satış fiyatlarının artırılmasıyla, tüketiciden tahsil ediyor. Bu vergilerin tüm ağırlılığını, emekçiler taşıyor, çünkü yoksul insanların gelirinin en büyük kısmı yiyecek ve diğer birinci derecede gerekli maddelere harcanıyor.

O halde Türkiye'de işçiler bu gelirle nasıl geçiniyorlar?

Örnek olarak oldukça kalifiye olan ortalama bir demiryolu işçisini alalım. Aylık geliri 55 liradır. Bu paranın 5 lirası gelir vergisine gidiyor. Sosyal vergi ve ödenekler 2 lira 60 kuruş tutuyor. Ev kirası 10 lira; yiyecek, giyecek ve diğer masraf için günde 75 kuruş kalıyor. Bu hayat pahalılığı karşısında demiryolu işçisi, haftada bir kez et yiyebiliyor, kalan günler ise ekmek, zeytin, peynir, pirinç ve balık yiyebiliyor.

■ Konut Şartları

Diğer işçilerin durumu daha iyi değil, hatta çoğu kez daha da kötüdür. Ev kirası İstanbul, İzmir, Ankara ve başka büyük şehirlerde işçi gelirinin dörtte birini yutuyor. Bunun için Türkiye'de işçilerin oturduğu yer çoğu kez bir insan evi olmaktan uzak kalıyor. Taşkömürü ocaklarının bulunduğu Zonguldak ve civarında işçi barakalarında ranza bile yok; barakalar o kadar pis ki, işçi kahvelerde veya açık havada uyumayı tercih ediyor. Sahil şehirlerindeki liman işçisinin çoğu kez hiç konutu olmuyor.

«Akşam» Gazetesi'nin 25 Eylül 1926 tarihli sayısında «Balya Karaeddin» maden ocaklarındaki işçilerin oturma yerleri çok canlı bir şekilde anlatılıyor. Bu maden ocaklarında gümüş ve kurşun üretiliyor. Bilindiği gibi kurşun üretiminde zehirli sis meydana getiren gazlar çıkıyor. Bu gazlar yalnız insanlara zararlı olmakla kalmıyor, maden ocağının civarındaki bütün ormanları tamamen kurutuyor. İki köy maden ocaklarını işleten bir Fransız şirketini asliye mahkemesine şikayet edince, mahkeme durumu araştırmak için özel bir araştırma komisyonu gönderdi. Komisyon köylünün şikayetlerini yerinde buldu. Araştırma sırasında, maden ocaklarında çalıştırılan işçilerin tüyler ürpertici yaşam koşullarını da ortaya serdi. Maden ocaklarına çok yakın bulunan işçi evleri zehirli gazlardan hiçbir şekilde korunmamış. Bunun için işçiler gittikçe perişan oluyor ve erken yaşta ölüyor. Oysa mühendis ve müdürlerin evleri maden ocağının bulunduğu dağın öbür yamacındadır ve gazdan mükemmel bir şekilde korunmuştur.

■ İş Güvenliği

Hiçbir yetkili makam emeğin korunması ile ilgilenmiyor. Geri olan bir teknik, makinelerin çağdaş tekniğin gereklerine uymayıp, üstelik de aşırı derecede aşınmış ol-

maları, koruyucu önlemlerin alınmaması ve insan gücünü aşan ağır işlerde yıpranan ve yeteri kadar beslenemeyen işçilerin yorgunluğu yüzünden sık sık büyük iş kazaları oluyor. Örneğin, 1927 yılında «Balya Karan» adındaki maden ocağından işçiler koma halinde çıkarılmıştır. Kaza sonunda üretim 4/5 oranında azalmış olduğundan 800 işçi işinden çıkarılmış, yani türkçesi, beş parasız sokağa atılmıştır. 1927 yılında Ankara'daki fişek fabrikasında (devlet fabrikası) mermi doldurulurken patlama olmuş, 2 işçi ölmüş, 13 işçi yaralanmıştır. İzmir'de, 1925 yılında zeytinyağı fabrikasında kazan patlamış, 11 işçi ölmüş, 4 işçi koma halinde hastaneye yatırılmıştır. Özel teşebbüs ile hükümet bu kadar işçinin ölümüne karşı kayıtsız kalmıştır. Bu çirkin olay İzmir işçilerini o derece üzmüştür ki, işçiler protesto olarak 24 saat bütün işyerlerinde işlerini durdurmuşlardır.

Türkiye'de işçiler arasında meslek hastalıkları, özellikle, verem, geniş ölçüde yayılmıştır. «Türkiyeli işçi, 40 yaşına varınca bir ihtiyardır. İnsan gücünün üstünde olan ağır iş ve gerektiği gibi beslenememesi, işçinin bünyesini tez yıpratıyor.» 26 Ağustos 1927 tarihli Pravda, (Kitaygorodski'nin makalesi)

■ İşsizlik

Türkiye'de ne iş borsaları, ne de herhangi bir iş bulma kurumu var. Bu eksiklikten, işveren kadar onun işbirlikçileri de yararlanıyor; bu madrabazlar ve dalavereciler işçiyi açıktan açığa sömürüyor. Amelebaşı ile ekip başlarının keyfi hareketlerinden işçiler çok şikayetçidir. Bunlar işçiyi işe yerleştirmek vaadiyle ve diğer fırsatlarla işçiden rüşvet istiyor. Örneğin, Zonguldak'ta işçiler, işe çavuşlar aracılığıyla alınıyor. Bu çavuşlar, bir işçiyi işyerine yerleştirdiğinde en aşağı kazacının 1/10'unu gasp ediyor.

Türkiye'de pek çok toprak varken, işsizlik durmadan artıyor. İşsizlik istatistikleri yapılmadığı için, işsizlerin sayısı kesin olarak bilinmemektedir, fakat şu kesindir ki, köylülerin köylerinde beslenme ve yaşama olanağı bula-maması, büyük şehirlerde rasyonalizasyon, iflas ve bir-çok işletmenin çektiği para darlığı yüzünden, işsizlerin sayısı durmadan artmaktadır. Soyulup evi barkı yıkılan birçok köylü, ırgat olmakla kalmıyor, iş aramak için şe-hirlere göç ediyor. Köyde köylüyü tefeci, büyük toprak sahibi, ağalar, toptancılar, tüccarlar insafsızca soyuyor. Türkiye'nin çoğu köy aileleri yoksuldur. İşletmeleri fa-kirdir. Ne yeterli toprağı, ne aracı, makinesi, ne de hay-vanı var. Fakir köylü zenginlerden, yani büyük toprak sa-hibi ile ağalardan toprağı icara, araçları borca alır; karşı-lığında mal sahibinin tarlasında hem bedava ırgatlık ya-par, hem de ürünün yarısını yada üçte birini verir. Araç almaya, geçinmeye parası yetmediği için, köylü, parayı tefecilerden alıp fahiş faizle öder. Yoksul köylünün, ürü-nünü pazara indirmek için atı, arabası olmadığından, ister istemez ürününü yok pahasına toptancıya vermek zorun-dadır. Bu toptancı, çoğu kez, toprağı icara aldığı toprak sahibi, ağa veya tefecidir. Bu yüzden, köylünün ufacık iş-letmesine çeşit çeşit borç, faiz, vergi biniyor ve ergeç bu-nun yükü altında yıkılıyor. Fakir köylü kitleleri ya köy-lerde ırgat olarak çalışmaya yahut da şehirlere gidip ken-dine iş aramaya zorlanıyor.

Şimdiyse, şehir işçileri arasındaki işsizliğin neden art-tığını inceleyelim.

Başlıca nedenlerden biri rasyonalizasyondur. 11 Ekim 1928 tarihli «Milliyet» Gazetesi «Ermans Spiker» adlı tü-tün şirketinin 150 işçiyi işten çıkarttığını bildiriyor. İşçi-lerin işten çıkarılmasına sebep olarak da, bu şirketin daha modern tütün işleme yöntemlerine başvurması gösterili-yor. Bu yöntemler sayesinde işçiye ihtiyaç azalmıştır. Rasyonalizasyon yapılırken, şirket daha az kalifiye olan

yerli işçiyi atıp, yerine, daha az sayıda, fakat buna karşılık daha kalifiye olan yabancı işçi alıyor. Bu işçiye daha yüksek ücret veriyor. Başka işletmelerde de durum böyledir. İstanbul Tramvay İşletmeleri'nde işçi ve memur sayısı gitgide azalıyor. İşçilerden olmayacak cezalar kesiliyor, işçilerin kendiliğinden işyerini terk etmeleri için türlü baskı yöntemleri kullanılıyor. Yabancı mallarla rekabet edebilmek için, mevcut fabrika ve işletmeler, yalnız yerli işçileri sömürmekle kalmıyor, aynı zamanda tekniğini geliştirerek, işçi sayısını durmadan azaltıyor. Buna rağmen yine de Türkiye'nin sanayisi, gelişmiş bir sanayi sayılmaz. Türkiye'de birçok işletmelerde hâlâ eliş revaçtır. Kalifiye işçi ve ustalara günde 1 lira ücret ödeniyor. Bu işletmelerde tekniğin rolü son derece önemsizdir! Fakat zanaat ve yarı-zanaat tipinde olan işletmeler yanında kurulan büyücek tesisler, yaşayabilmek için tekniğini geliştirmek zorundadır.

İşsizliğin ikinci nedeni: İflas ve para sıkıntısı. Yerli ticaret ve sanayi kuruluşlarının iflasları gitgide artıyor. Bunların sebebi nedir?

Son yıllarda birçok tesis kuruldu, ama bunların yeterli sermayesi yoktu. Bu türlü tesislerin kurucuları hükümetten çeşitli ayrıcalıklar ve kolaylıklar bekliyorlardı. Ayrıca, devlet bankalarından ve kredi kuruluşlarından da yardım esirgenmeyeceğinden emindiler. Ama, umduklarını da bulamadılar. Kaldı ki, sermaye ve bilginin yerini hiçbir ayrıcalık ve «kolaylık» tutamaz. Buna karşılık yabancı firmalar sermaye ve teknik bilgiye fazlasıyla sahip olduğundan, yerli firmalar gölgede kaldı. Yeni kuruluş ve işletmelerin elinde bulunan sermaye, kısmen ülkeyi terk etmiş olan ermeni ve rumlara ait işletmelerin ele geçirilmesi, kısmen de devlet kurumlarının soyulması ve rüşvetlerle yaratılmıştı.

Bunun dışında, yerli işletmelerin para sıkıntısı ve iflası, Türkiye'nin yabancı ülkelere tarım ürünlerini satışında meydana gelen güçlüklerle de dayanıyor. Türkiye'nin geleneksel tarım ürünleri arasında yer alan tütün, pamuk gibi ürünler, bol miktarda başka ülkelerde de yetiştiriliyor. Türkiye'de köylülük o kadar yoksul, tekniği o kadar geridir ki gelişmiş ülkelerin rekabetine dayanamıyor. Bu yüzden bu ürünleri ihraç eden yada tarım ürünlerini işleyen birçok fabrika çalışmasını durdurmak zorunda kalıyor.

1927 yılına ait İstanbul Bölgesi ve 8 Civar Vilayeti Ticaret İdaresi'nin raporuna göre 1927 yılında 12 iflas kaydedilmiş, 751 küçük işletme işini durdurmak zorunda kalmıştır. 1928 yılında yapılan geçici sayımı sonucu, iflasların 400'e, işi durdurmanın 1000'e çıktığını gösteriyor. İflas eden bu işletmelerde çalışan işçiler, tabii ki, sokağa atılmışlardır. Bu duruma paralel olarak ticarete hizmet eden işkollarında da işçi sayısı azaltılıyor (liman işçisi, hamal vb.). Kapitalistler bu işsizlikten yararlanarak işçi ücretlerini düşürüyor. İşçiler ise ya bu indirimi kabul etmek zorundadır yahut da işten atılmayı göze almaları gerekiyor.

Türkiye burjuvazisi henüz güçsüzdür; gerekli sermayesi yok. Bu sermayeleri bir araya getirip çoğaltmak gerekli. İşte, sermaye artırma uğruna işçi ve köylüyü soyuyor, gizlemeye bile gerek görmeden büyük bir aç gözlülikle emekçilerin suyunu sıkabildiği kadar sıkıyor.

«Vakit» Gazetesinde kasaplar ve fırınlardaki korkunç iş şartlarını anlatan burjuva gazetecisi Mehmet Asım, makalesinde şunları diyor:

«Biz bu örnekleri verirken, memleketimizde genellikle işçilerin hayatlarını bir nizama sokmak zorunda olduğumuzu anlatmak istiyoruz. Elbette ki amacımız hiçbir zaman bazı ülkelerde başlamış olan aşırı zoraki işçi hareketlerine uymak değildir. Kaldı ki, yurdumuzda körü kö-

rüne aşığıdaki formülü tatbik etmek aklımıza dahi gelmez! Yani: 8 saatlik işgünü, 8 saat uyku, 8 saat istirahat. Bu 8 saatlik işgünü formülünü uygulayanlar, bununla hiçbir iyi sonuca varmış değildir. Henüz herşeyi bir düzene sokup bütün gücünü işte toplamak zorunda olan ülkemiz için bu hayal ürünü formüller peşinde koşmak, esasen yurdumuzda mevcut geçim sıkıntısını kat kat arttırmak demek olacaktır.»

Mehmet Asım, Türkiye işçi sınıfından, SSCB'de uzun zamandan beri 8 saatlik işgününün uygulandığını ve hatta neredeyse 7 saate indirileceğini bilerek saklıyor. SSCB'nin, işçinin sömürüsü yerine ülkenin varlığının artırılması için çok daha başka çareler bulduğunu da bilerek saklıyor. Mehmet Asım hiç sıkılmadan, Türkiye burjuvazisinin isteğini itiraf ediyor: İşçinin elinden en zorunlu ihtiyacı olan şeylerin alınması pahasına sermayenin artımını!

Yine de Mehmet Asım bile, işçinin tüyler ürpertici sömürüsünden yararlanarak fırın sahiplerinin rakiplerine karşı koyduklarını saklayamıyor. «Bu rekabetin başka bir sebebi, örneğin sokaklarda gezici satıcıların ekmeğı 16 kuruşa sattıkları halde, belediyenin ekmeğe koyduğı narin 17 küsur kuruş olmasıdır, diyor Mehmet Asım. Yabancı malların rekabetine ve geri tekniğe rağmen, birçok kapitalist, işçiyi sömürerek muazzam kârlar sağlayabiliyor. Örneğin, 1927 yılında Şark Undeğirmeni Birliğı adında bir şirket 600.000 liralık sermaye karşılığında, 190.000 lira kâr sağlayabilmiştir. Sabun Fabrikaları Birliğı adındaki şirket 137.000 liralık sermaye ile yılda 260.000 lira kâr sağlamıştır.

4

TÜRKİYE İŞÇİ SINIFININ MÜCADELESİ

■ Kemalist Devrimden Önceki İşçi Hareketleri

Jön Türk devriminden önceki sınırsız monarşide, Türkiye'de ancak birbirinden kopuk tek tük zanaatçı birlikleri vardı. İşçi birlikleri kurmaya çalışan ilerici işçiler, bu cesaretlerini Arap ülkelerine ömür boyu sürgünle öderdi; orada da genellikle habis sıtmaya yakalanarak ölürlerdi.

Burjuvazi hiçbir zaman halk kitlelerinin yardımı olmadan iktidara gelmiş değildir. Nitekim, Jön Türk burjuvazisi de, emekçilerin sırtından iktidara gelmişti ve bunun için, hiç değilse iktidarının ilk günlerinde, emekçilere söz, basın, toplantı ve birlik kurma özgürlüğü vermek zorundaydı. Demiryolları işçileri sendikaları, terzi, berber, şoför, garson, liman işçisi birlikleri vb. kurulmuştu.

Yurdu bir grev dalgası boydan boya kapladı-bu grevler her şeyden önce yabancı kapitalistlere karşı yönelmişti.

Anadolu ve Trakya demiryolları işçileri, arkasından, bütün işçileri, terziler, fırıncılar hatta bazı kurumlarda ça-

lısan memurlar da greve girdi. Kitle hareketlerinin hızla büyümesi ve işçilerin istekleri, Jön Türk'leri ürkütmüştü. Öyle ya, burjuvazi iktidara, işçilerin sırtından mümkün olduğu kadar fazla sermaye biriktirmek için gelmişti, oysa işçiler bunu engellemek istiyordu! Emperyalist devletlerin hoşgörüsünü ve sempatisini elde etmek için, Jön Türk'ler, ne kadar ılımlı, yani işçi sınıfına ne kadar düşman olduklarını onlara göstermek zorundaydılar. Jön Türkler devrimin getirdiklerini sınırlandırmaya başlıyordu. Sendikaların çoğu dağıtıldı. Geri kalan yardımlaşma sendikaları, milli ve dini birlikler, hükümet ajanlarının kadrolara sızdırılması hatta zorla sokulmasıyla soysuzlaştı.

1909 yılında yabancı sosyalistler, özellikle bulgar sosyalistleri, ajitasyon ve propagandayı öngören «Sosyal Bilimleri Araştırma Grubu»nu kurdular. O zamana kadar yeraltında çalışan ermeni milliyetçilerinin kurdukları «Daşnak» Partisi de ortaya çıktı. Daşnakların Jön Türklerle olan işbirliği 1915 yılına kadar devam etti. Birinci Dünya Savaşı'nda daşnakların çoğu ya kurşuna dizildi yahut da Mezopotamya'ya sürüldü. Daha sonraki yıllarda ancak çok az sayıda kişi oradan tekrar yurda dönebildi.

«Sosyal Bilimler Araştırma Grubu» 1911 yılında Selenik'te Türkiye'nin ilk genel sosyalist kongresini düzenledi. Kongreye sekiz proleter-sınıfsal sendika katıldı. «Sosyal Bilimleri Araştırma Grubu», kongrede alınan karar üzerine, Türkiye Sosyalist Partisi'nin örgütçü merkezi oldu.

1912 yılında bu parti İstanbul, İzmir ve Türkiye'nin Rumeli kesiminde parlamento seçimlerine katıldı. Sendikalar «Ortak Sendika» içinde birleştirildi ve hükümetin takiplerinden yakasını kurtaran 16 İstanbul sendikası, 2500 üyesiyle bu örgüte katıldı.

«Sosyal Bilimler Araştırma Grubu» iki gazete yayınlıyordu. «İşçi» adını taşıyan bu gazeteler yahudice-ıspanyolca ve yunanca yayınlanıyordu. Bu ikinci gazete

daha sonra Selanik'e nakledildi ve bir süre daha, fransızca olarak, «Solidarité» (Dayanışma) adı ile çıkmaya devam etti.

Dünya Savaşı sıralarında işçilerin bütün sınıfsal örgütleri, bu arada Ortak Sendika ile «Sosyal Bilimleri Araştırma Grubu» kapatıldı. Hükümetin gerekçesi, savaş nasıl olsa bütün sınıfları birleştirdiğine göre, sınıf kavgasına son verilmesiydi. Bu amaçla, proletaryanın sınıfsal birlikleri ve örgütleri dağıtıldı. Fakat çok geçmeden Jön Türk'ler, tekrar işçinin desteğine ve sempatisine muhtaç kalıp, onların ocağına düştüler. Bir sürü ulusal işçi örgütü meydana getirdiler. Bir burjuva-polis «sosyalist partisi» kuruldu, bu partiye kapitalistler, avukatlar, hatta generaller üye oldular. 1917 yılında bu «sosyalist» burjuvazi ve muhafızları, Stockholm'de düzenlenen Uluslararası Sosyalist Kongresi'ne Türk Sosyalist Partisi adına katılmak istedi. Bu olayın şerefine büyük vezir (başkan) Talat Paşa Emniyet Müdürlüğü'ne emir vererek, «Türk Sosyalist Partisi» ibareli özel bir mühür dahi yaptırmıştır. Türkiyeli işçiler ve sosyalistler adına iki türk, bir de alman üniversite profesörü İsveç'e gönderildi. Fakat, bu «temsilciler» kongreden rezaletle kovuldu. Bundan böyle, hükümet yanlısı Türk basınında, sosyalist eylem hakkında ağır küfürlerden başka birşey yayınlanmış değildir.

■ Emperyalizme Karşı Mücadele Sırasında İşçi Hareketleri

Dünya Savaşı, Ekim devrimi ile Türkiye'de ulusal kuruluş savaşının başlaması, Türkiye proletaryası saflarını pekiştirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında birçok Osmanlı askeri, Avrupa ve Rusya'da savaş tutuklusu olarak kalmıştır. Savaşın sonu, Rusya'nın Şubat ve Ekim devrimleri tarihleri-

ne rastlamaktadır. Başka ülkelerde de devrim hareketi gün geçtikçe kızışıyor, güçleniyordu. Osmanlı savaş esirleri, bu ülkelerde, özellikle Rusya'da devrim havasını teneffüs ettiler, devrimci proleter eyleminin deneyiminden yararlandılar. Savaş sıralarında birçok Osmanlı işçisi, Almanya ve Avusturya'da savaş sanayii kuruluşlarında eğitim gördü ve bu vesileyle Avrupa işçi hareketi hakkında bilgi edindi.

Savaş, Osmanlı işçisinin sefaletini kapitalistlerin sömürüsüne karşı duydukları öfke ve hoşnutsuzluğunu, kat kat arttırdı, son haddine getirdi. Bütün bu şartlardan dolayı, Birinci Dünya Savaşı sonu ve emperyalistlere karşı «Kemalist Devrim» adıyla tanınan ulusal kurtuluş savaşı, işçi eylemlerini de canlandırdı. Bu hareket güç kazanmaya başladı. Kemalistler de, Jön Türk'ler gibi, yalnız emekçi kitlelerinin desteğiyle iktidara gelebilirdi. Jön Türk'ler gibi, kemalist devrimin ilk aylarında milli burjuvazi, işçi örgütlerinin kurulmasına engel olamadı. Ancak, bu sendikalar sırf sınıfsal nitelikte değildi; bazıları burjuvazinin etkisi altındaydı.

Bazı sendikaların başında satılmış avukatlar ve türlü madrabazlar bulunuyordu; bunlar işçileri ele veriyor, sendika paralarını ceplerine indiriyordu. Bazı sendikalar, işçilerden başka, bir de ufak tefek «iş sahipçikleri» ile yarı-proleter elemanları da içine almış bulunuyordu. Bununla birlikte, birçok sınıfsal işçi örgütleri de kurulmamış değildi.

1920 yılı sonunda «İstanbul Milletlerarası İşçi Birliği» kuruldu. Bu birlik, sendikalar içinde kendi hücrelerini oluşturuyordu. 1921 yılında bu Birlik, Kızıl Komintern'e üye oldu. Derken, Türkiye proletaryasının politik örgütleri de yaratıldı. 1920 yılında bazı genç türkler (bu gençler Almanya'da eğitimleri sırasında Spartakistlerin etkisi altında kalarak komünist olmuşlardı) Türkiye İşçi-Köylü

Partisi'ni kurdular. Parti uzun ömürlü olmadı. 1920 yılı Eylül ayında Bakû'da Türkiye Komünist Partisi kuruldu.

Türkiye proletaryası, ulusal kurtuluş hareketinde, emekçilerin önderi olarak büyük rol oynayamadı. Bunun nedeni her şeyden önce, proletaryanın örgütlenmesinin emperyalistlerin elinde olan İstanbul'la sınırlı kalışdır. Bu yüzden Türkiye proletaryasının en önemli kısmı, ulusal mücadeleden dışında kaldı.

Kemalist burjuvazi emperyalistlerle barış antlaşmasını imzaladıktan sonra, başlıca liman şehirleri olan İstanbul ve İzmir Türkiye'ye iade edildi, böylece milli burjuvazinin zaferi kesinleşti. Burjuvazinin artık emekçi kitlelerinin desteğine ihtiyacı kalmamıştı. Sınıf kavgasının büyümesine engel olmak gerekliydi; öyle ya, yerli olsun yabancı olsun, bu kavgı, bütün sömürenlere, bütün kapitalistlere karşı açık bir savaş halini almak üzereydi.

Kemalistler, komünist partinin ve işçi hareketinin canına okudu. Komünist parti yeraltına inmek zorunda kaldı. Birçok ünlü üyesi, bu arada Mustafa Suphi, hunharca öldürüldü, hayatta kalanlar kovuşturmayla uğradı, hapislere atıldı. 1923 yılında İstanbul Milletlerarası İşçi Birliği kapatıldı. Kapatılması için, 1 Mayıs gününün kutlanmasıyla ilgili bildirilerin dağıtılması bahane edildi. Birliğin ileri gelenleri tutuklandı ve tıpkı vaktiyle Jön Türk'lerin proletarya sınıf hareketinin «hesabını» gördükleri, burjuvazi kontrolünde sözümona işçi örgütleri kurmaya koyuldukları gibi, şimdi de Kemalistler, kendi burjuva «sendikalarını», işçi eylemine karşı mücadele aracı olarak kullandılar. Bu yeni sendikaların amacı, işçi sınıfının politikadan ve sınıf mücadelesinden uzaklaştırılması, gerçek işçi birlikleri ve örgütlerinin dağıtılması, türlü türlü boş vaatler ve beş paralık ödünlerle işçilerin elde tutulması, devrimci önderlerin uzaklaştırılıp yerine burjuvazinin yordakçıları olan «önderler» getirilmesi idi.

Bunu başardıktan sonra, artık sendikalara ihtiyaç kalmayacaktı ve sendikalar rahatça kapatılabilirdi.

Gerçek işçi sendikalarının dağıtılmasını kamufle etmek ve öte yandan da kemalistlerin «işçiye karşı» olmadıklarını göstermek için, «Sendikalar Birliği» kuruldu. Bu «Birlik», başlangıçta kemalistler tarafından hoş görülüyor ve destekleniyordu. Birliğin 32.000 üyesi 32 sendikada toplanmıştı. İşçi ile işveren arasındaki bütün anlaşmazlıklar bu «Birlikçe» «barıştırmacı-uzlaştırmacı» danışmalarla çözümlüyor ve bu «danışmalı» toplantılara daima polis komiserleri başkanlık ediyordu. «Birlik» komünizmle mücadele ediyor, sosyalist olanları kendi çevresinden uzaklaştırıyor, grevlere engel oluyordu. 13 Aralık 1921'de «Birliğin» en son çıkışı, burjuvazi temsilcisi İstanbul milletvekillerinin şerefine parlak bir ziyafet düzenlenmesi oldu. Milletvekillerinden biri, Şakir Rasin, «Birliğin», işçiler çevresinde «sosyal ve vatan polisi vazifesini» çok iyi gördüğünü söyleyerek, bundan böyle de aynı «gayretle» çalışacağına dair «ümitvar olduğunu» açıkladı. Ziyafette bulunan başka bir milletvekili işçilerden «zavallı yurdun pekçok ihtiyaç duyduğu sermayeye karşı güven beslemeleri, kapitalistlerin sözünü dinlemeleri ve tehdit edici bir güç değil, varlık ve zenginlik yaratan bir güç haline gelmelerini» istedi.

Her nedense bu iyi niyetlerine(!) ve zararsız tutumuna(!) rağmen, kemalistler, bu Birliği de çok geçmeden kapattılar. Öyle ya; Birlik, işçileri sınıfsal örgütlerinden uzaklaştırmış, başka bir yere çekmiş, görevini tamamlamış ve artık gereksiz bir kurul olmuştu; rahatça kapatılabilirdi.

Ne var ki, bu «Birlik» gibi sendikaların kurulması da işçilerin sınıf çıkarlarını anlamalarına yardımcı oluyordu. İşçiler burjuvazi tarafından başlarına musallat edilen

«başkanları» kovuyor ve bazı sendikaları proleter-devrimci birer örgüt haline getirmekte gecikmiyorlardı.

Bunun en güzel örneğini İstanbul'da «Amele Teali» adındaki dernek vermişti. «Amele Teali», kemalist olan eski başkanını kovdu, yerine aktif ve ilerici bir işçiyi getirdi ve bu birlik böylece, gerçek bir işçi örgütü halini aldı.

■ «Amele Teali»

«Amele Teali», 1924-1926 yıllarında işçi eyleminde çok önemli bir rol oynadı. Bu yıllar, kemalist «işçi önderlerinin» işçinin başına çorap ördükleri devrin en hareketli zamanı sayılır. Hikayesi olağanüstü ve ibret vericidir:

İstanbul Sendikalar Birliği «Amele Teali», 1924 yılının Ağustos ayında, sosyalistlerin öncülüğünde kuruldu. Kuruldu ama, hükümet yetkilileri kuşkulandı. İlk fırsatta (1 Mayıs Bayramı'nın kutlanması dolayısıyla broşür yayınlanması bahane edilerek) Birliğin sosyalist önderleri tutuklandı. Kimi 7 yıl, kimi 17 yıl kürek cezasına çarptırıldı.

Polis «Amele Teali»ni pençesine geçirdi ve bu Birliği «yeni baştan örgütleyerek» «İstanbul İşçi Yardımlaşma Birliği» haline soktu. «Amele Teali»nin yönetim kurulu başkanlığına İstanbul Halk Partisi Sekreteri Doktor Refik İsmail getirildi. Bu Refik Bey, esasen daha evvel de şu mahut «Birliğin» başkanı idi. Yeni başkan ilk toplantıda «Türkiye'de işçilerin politik sorunlarla ilgilenmediğini» açıkladı.

Fakat bu arada işçi kitlelerinin potansiyeli o derece arttı ki, burjuva elemanları, 1925-1926 yıllarında «Amele Teali»den ister istemez el ayak çekmeye başladı. Birlik yöneticileri olan kemalistler, birlik istediği kadar ikide bir

kemalist hükümete bağlılığını ilan etsin, işçi isteklerine uymak zorunda kaldılar.

Hükümet, Meclis'de iş yasası tasarısını gündeme aldığı sırada, Amele Teali 13 Şubat 1925 tarihinde 14 sendikadan 150 delege topladı. Sendikaların üyeleri o zamana kadar 30.000 işçiyi aşıyordu. Toplantıda Amele Teali'nin kendi yasa tasarısının hazırlanması için bir komisyon seçildi. Bu iş yasası tasarısı 21 Şubat 1925 yılında bir daha toplanan ve bu defa «Büyük İşçi Kongresi» adını alan kongrede yeni baştan görüşüldü. Kongre hükümete bir heyet göndererek, aşağıdaki isteklerini iletti:

«46 saatlik iş haftası. Anneliğin korunması. Özel şahıslarla sözleşme yapılmasının yasaklanması. Patron, işe işçi alırken ancak sendikalarla veya işçi örgütleri ile toplu sözleşme yapabilir. İş yasasına saygı göstermeyen işyerlerinin ağır bir şekilde cezalandırılması ve suçun ağırlığına göre, gerektiğinde işyerlerine elkonulması. Sendikaların hukuki ve hükmi şahıs olarak tanınması.»

Bununla birlikte «Amele Teali» hükümete bağlılığını belirtmeye devam etti.

1 Ekim 1926 tarihinde düzenlenen Amele Teali'nin yıllık kongresi, o yıl Mustafa Kemal'e yapılan başarısız suikasttan dolayı suikastçıları lanetlemekle açıldı. Mustafa Kemal'e aşağıdaki telgraf gönderildi: «Amele Teali, yıllık kongresi münasebetiyle muhterem Gaziye selam eder, iş kanunun bir an evvel tasdikini diler. Kongre başkanı Hayreddin».

Oysa bu dış görünüşün arkasında «Amele Teali»nin eylem şekli değişmekteydi. Hükümet istediği kadar devrimci Birliklere baskı yapıp Amele Teali'den bunların kapatılmasını istesin, bu eylem gitgide daha belirli şekilde sınıfsal nitelik kazanıyordu.

Kemalist yöneticiler atıldıktan sonra, Amele Teali gerçek bir işçi merkezi haline geldi. «İkdam» Gazetesi'nin 1 Mayıs 1927 sayısında şunlar yazıyor: «2000'e yakın işçi işini terk etti ve Amele Teali binasında toplanarak hep birlikte ünlü şair Nazım Hikmet'in yazıp bestelediği İş Türküsünü söylediler».

Amele Teali bir çok grevi destekledi, grevci işçilere yardım etti, mücadelenin yönetimini üzerine aldı. Bütün bunlar kemalist hükümeti çileden çıkardı. 1927 yılı sonlarına doğru «Amele Teali», «yasadışı bir kuruluş olduğundan» kapatıldı. «Amele Teali»nin yasadışı halini mahkeme heyeti bile kanıtlayamadı. Buna rağmen 150 aktif Amele Teali üyesi ve bu arada bütün yönetim kurulu tutuklandı, binası yağma edildi, örgüt dağıtıldı. Amele Teali'nin yağma edilmesi üzerine Komintern'in yönetim kurulu aşağıdaki bildiriye yayınladı:

«TÜRKİYE'NİN SINIFSA SENDİKALARINI KORUYALIM

Dünya ülkeleri işçilerine!

Yoldaşlar!

Bütün Türkiye'yi içine alan sendikalar birliği örgütü Amele Teali, Kemal Paşa'nın sözde «milli-devrimci» hükümetinin emriyle dağıtıldı. Aktif üyeleri tutuklandı, örgüt binası yağma edildi. Amele Teali'nin tek kusuru, sefalet ve yoksulluktan inim inim inleyen Türkiye işçi kitlelerini örgütleyen bir merkez olarak kurulmuş olmasıdır.

Halk Partisi Hükümeti (kemalistler) uzun zaman beri sendikayı ele geçirip faşist bir örgüt haline getirmeye çalıştılar. Fakat ne çarlık zamanının milli istihbarat şefi Zubatov'un kullandığı yöntemler, ne rüşvet, ne baskı, işçi yığınlarının kendiliğinden sınıfsal sendika örgütleri-

ne karşı sevgi ve eğilimini zayıflatamadı. Parlamento seçiminde Halk Partisi yeniden iktidara geldikten ve Kemal Paşa'nın 'beş gün süren Türk demokrasisinin başarısını' öven demecinden sonra, işçi sendikalarının ılımlı merkezi yağma ediliyor. İşte, bütün dünyada burjuva demokratlarının sözleri ve işte işleri.

«Amele Teali her ne kadar Komintern üyesi değilse de, yine de Türk «narodniklerinin» bu yeni olumsuz davranışı karşısında yönetim kurulumuz duyduğu hiddeti ve öte yandan da Türkiye'de ağır bir baskı altında olan işçi kitlesine karşı derin sevgi ve saygısını ifade eder.

«Komintern'in yönetim kurulu, dünya işçilerini Türkiye sınıfsal birliklerinin yağma edilmesine karşı protesto-ya davet ederken, kemalistlerin yağma yöntemlerine, bozgunculuklarına ve işçi sınıfını faşist usulleriyle yozlaştırma girişimlerine karşı mücadeleye ve Türkiye işçi sınıfına yardıma çağırıyor!

«Kemalistler, Türkiye'de işçi kitlelerini zorbalıkla milli burjuvaziye bağlamak istiyor, kendine bağlı sendikalar kurup sınıfsal işçi hareketinin kökünü kazıyor. Fakat bütün bu «işçi örgütlerini kendilerini sömürenlerin boyunduruğu altına sokma» planları, Türkiye proletaryasının şiddetle karşı koyması ile çarpışarak bozulacaktır ve Türkiye proletaryası bütün dünya işçilerinin yardımıyla kemalist himayesinden kurtularak kendi sınıfsal örgütlerini kuracak ve sömürenlerin baskısından da kurtulmak için azimli bir mücadeleye girecektir.»

■ Kemalist Hükümet ve İşçi Örgütleri

Kemalist hükümet fabrika ve işletme sahiplerini korur, çünkü kemalist ticaret burjuvazisi sermayesini, yeni gelişen sanayi kollarına yatırır. Daha çok yeni olan sanayi

burjuvazisine sımsıkı bağlıdır. Birçok girişim ve ticari kuruluş, hükümet bankalarından aldıkları para ile kurulmuştur. Birçok işletmenin sermayesi yalnız kısmen özel sermaye sayılabilir. Bu sermayenin büyük kısmı, özel şahısların elinde fazla sermaye bulunmadığından, hükümet tarafından ödenir.

Kemalist hükümet de bir sürü tekeller kurdu: tütün işleme ve ihraç etme tekeli, şeker, gazyağı, kibrit, tuz, barut, iskambil kağıdı, liman işleri vb.

Bu tekeller sayesinde hükümetin kendisi de müteşebbis bir tüccar haline geldi. Demiryolları ya devlet hazinesinden yahut da yabancı kapitalistler tarafından yapılıyor: bu yabancı kapitalistlere hükümet rahat çalışma koşulları sağlamak zorundadır. Yabancı yatırımlarla çalışan şirketlerde de durum farklı değildir. Nitekim birçok kemalist milletvekili ve devlet adamı, iktidardan yararlanarak, Birinci Dünya Savaşı sırasında yurttan kaçan rum, ermeni ve diğer yabancı uyruklulardan kalan kuruluşları ele geçirip, memurlukları sırasında bir yana koydukları paralarla işletiyor ve yeni yeni işletmeler kuruluyor.

Eninde sonunda birçok kemalist, çeşitli yabancı firmaların ortağı oluyor. Bu yabancı firmalar da, hükümet organları ile sıkı ilişkisi olan, isim sahibi memurlardan ve ortaklarından yararlanıyor.

Bütün bu koşullar, ister istemez, kemalizmi işçi hareketiyle şiddetli bir çatışma içine sokuyor. Birçok işverenle anlaşmazlıkta, işçiler karşılarında doğrudan doğruya hükümeti buluyor. Çarpışan tarafların birisi hükümet oluyor, çünkü işçiler, hükümetin -hem kapitalist, hem de devlet olarak- çıkarına zarar veriyor.

Fakat kemalistlerin de, bu durumun, kemalizmin gerçek niteliğini işçilerin gözleri önüne apaçık sereceğini ve işçi sınıfının devrimci hareketini teşvik edeceğini bilmemeleri için, düpedüz enayi olmaları gerekir. Bunun için

kemalizmin işçilerle olan ilişkisi bakımından politikası son derece çapraşıktır. Türlü manevralarla doludur. Bu manevralardan amaç, kemalist hükümetinin, burjuva-sınıfsal temele dayandığının kamufle edilmesidir.

İşçi hareketlerine ait demeçlerinde ve yazılarında kemalistler, her şeyden önce, Türkiye'deki işçi sorununun başka ülkelerden farklı bir biçimde çözülmesi gerektiğini, yani işçilerin kapitalizme karşı mücadeleye girmesinden çok hükümet aracılığıyla işbirliği kurması sayesinde çözümlenebileceğini kanıtlamaya çalışıyorlar. Kemalistler her yerde herkese sosyalizmin ruslara özgü bir olay olduğunu, Türkiye ile hiçbir ilişkisinin olmadığını kanıtlamaya çalışıyorlar. Dediklerine bakılırsa, Türkiye'de sınıf kavgası yokmuş ve olmamış.

«Pravda» gazetesi'nin 1927 yılı Ekim ayında yayınladığı Türkiye işçi hareketine değinen yazı dizisine karşı «Akşam» şu açıklamada bulundu: «Türk işçisi ve Türk işvereni kardeşçe geçinirler. Türkiye'de komünist partisi yoktur ve böyle bir partiye müsaade edilebileceği tasavvur bile edilemez.»

O halde, Türkiye'de gerçekten sınıf kavgası var mı?

7 Haziran 1927 tarihli sayısında «Milliyet» gazetesi bu soruya cevap veriyor: «Sanayimiz yeni yeni gelişmeye başladı. Bu yüzden Türkiye'de hiçbir sınıf kavgası olmaz.»

Fakat son iki-üç yıl içinde demiryolları işçileri, tramvay işletmeleri işçileri, liman işçileri büyük çapta grevler düzenledikten sonra, sınıf kavgasının varlığı zor inkar edilir. Bunun için kemalistler, mevcut işçi mücadelesini engellemek, kapitalistlere yardım etmek, işçi çevrelerini ne pahasına olursa olsun yozlaştırmak, kimini rüşvet yoluyla, kimini korkutarak birbirinden ayırmak amacıyla, kendi aralarında çeşitli çelişkiler yarattıkları gibi küçük burjuvalarla da anlaşmazlığı körüklemek için ellerinden

geleni yapıyorlar. Köylüler, zanaatçılar, küçük esnaf, büyük sermayenin baskısı altında inim inim inliyor, fakat yine de özel ufacık «işletmelerin» sahibi sayıldığı için kemalistler onları kışkırtıp işçilere saldırtıyor; işçilerden «eşkıya, bozguncu, cani,» diye söz ederek ufacık, miskin bezirganı, kendi malının selameti için tir tir titretiyor.

20 Ekim 1928 tarihinde, Milliyet Gazetesi tramvaycılarının greviyle ilgili olarak şunları yazdı: «Özgürlük - iki yanı da keskin bir silahtır. Bu silahı kullanmayı bilmeyenin elinde, özgürlük, faydalı olmaktan çok tehlikeli bir araç olur. Sonuçta, yüzlerce ailenin sefaletinden başka birşey sağlamayan böyle bir hareketin sorumluluğu kime düşecektir? Şimdi, aklı başında olan işçi bu soruya kendisi de cevap verebilir. Herkes bilir ki, grev sınırlı sayıda kundakçının işidir, bunlar disiplin düşmanı, karanlık bir amacı olan kişilerdir. Hükümetin bu grevin nasıl sonuçlanacağını bilmediğini düşünenler çok yanılıyor.»

■ Kamçı ile Baklava-Börek Politikası

İşçi hareketine çeşitli baskılar yaparak kemalistler kendilerine bir nevi «işçi hamisi» süsü vermeyi de ihmal etmiyorlar. Bu alışılmış kamçı ile baklava-börek politikasıdır. Bu baklava-börek gerçi biraz tatlıdır ama, kamçıyı şaklatan da kamçıyı var hızıyla işçinin sırtına indiriyor. Kemalistler işçi sınıfına karşı aktif olarak çarpışan taraflardan biri olmaktan kendini alamaz ki!

Kemalistlerin baklavası, kemalist hükümeti ve iktidardaki «Halk» Partisi'ni, işçi çıkarını kollayan ve işçiyi koruyan bir parti olarak göstermek çabasıdır. Kemalistler bu amaçla kendi işçi birliklerini kuruyor, kendi adamlarını mevcut işçi birliklerine sızdırıyorlar. Anlaşmazlıklarda işçi ile işveren arasında aracı rolünü üzerine alıyorlar ve bazen de doğrudan doğruya kavgaya karışarak işçilerin

çıkarını koruyorlar, hayır işleriyle uğraşıyorlar, bazen iş yasası tasarısı ile ilgilendiklerini anlatmaya çalışıyorlar, vb. Kemalistlerin bu işçi koruma faaliyetlerinden bir-iki örnek verelim.

1926 yılında Doğu demiryolları kesiminde bir anlaşmazlık doğuyor. Hükümet işe karışıyor. Anlaşmazlığın sebebi, demiryolunu yapan şirketin gelirinin azalması bahanesiyle kapitalistlerin işçi ücretlerini indirerek işgünü nü uzatmasıydı. Hükümetin tarifeleri arttıracığını vaat etmesi üzerine şirket işçi ücretlerini de biraz yükseltti. Kemalist işçi «himayesi»nin tipik örneği budur: Kazanan yalnız kapitalistler oldu, çünkü sonuçta işçinin işgünü hayli uzadı, şirketse yolcu ve yük tarifesinin yükseltilmesiyle yine işçi sırtından gelirini artırdı.

1928 yılında aynı Doğu demiryollarında işçiyle işveren arasında yine bir anlaşmazlık doğuyor. İşe yine hükümet karışıyor. Bu kez Vali Muhittin Bey'in başkanlığında çalışan «İşçi Sorunları Komisyonu» işe elkoyuyor. Aracılığı başarılıdır: «Anlaşmazlık başarı ile halledildi. Bunun şerefine büyük bir çay ziyafeti düzenlendi. Ziyafette her iki tarafın temsilcileri bulundular ve İstanbul Valisi Muhittin Beye aracılığı için teşekkür ettiler.» Daha sonraki satırlarda «La République» gazetesi şunları yazıyor: «Muhittin Bey de emek ve sermayenin el ele verip aynı yoldan yürümesinden duyduğu memnuniyeti izhar eyledi». Evet, işçilere de Vali Beyin çayından ikram edildi ama, anlaşmazlığın başarılı tarafı yalnız kapitalistlere aitti. Sözleşmeyi imza ederken işçi temsilcileri: «Bize bu sözleşmeyi zorla imzalatıyorlar. Biz aslında birçok maddesini kabul etmek istemedik,» demiştir.

Daha yukarıda hükümet organı olan bir gazetenin tramvaycıların grevi konusundaki görüşünü açıklamıştık. Sözümona bu grevi düzenleyenler disiplin ve asayiş düşmanları imiş... Bu anlaşmazlıkta da hükümet bir nevi ba-

riştirici-uzlaştırıcı rol oynamak istiyor. Emniyet Müdürü Şerif Bey, resmen şunları açıklıyor: «Polis grevin başlangıcından beri bütün hareketi sımsıkı kontrol ediyor». Grev bittikten sonra Tramvay İşletmesi 138 işçiyi tekrar işe almak istemeyince, işçiler Halk Partisi müfettişine başvuruyorlar. Müfettiş de, Tramvay İşletmesinin işlerini inceleyip çoğunun yeniden işe alınacağını söylüyor. İşçilere hükümete başvurup işin özünü ve isteklerini yazılı olarak anlatmalarını öneriyor. Sonuçta, Şirket 75 işçiyi yeniden işe aldı, en aktif olan 60 işçiyi de bordro dışı bıraktı. Yine de kemalistler işçileri «korumuş» gibi göründüler. Oysa kendi yazılarında da dedikleri gibi, işverenin tarafındaydılar.

■ Yerli ve Yabancı İşçiler Yabancı Sermaye

İşçiler arasında, burjuvazinin ustalıkla körüklediği şoven duygular özellikle güçlüdür. Türk işçiler, başka ırktan işçilere karşı kışkırtılıyor. Kapitalistlere karşı mücadele etmek yerine, Türk işçiler, kendi kardeşleri olan başka milliyetten işçilerle sürekli çelişki halinde tutulmaktadır. Örneğin, Zonguldak'taki grev sırasında işçiler kömür ocaklarına Türk olmayan işçilerin sokulmamasını istiyorlardı. Buna benzer olaylar diğer işletmelerde de sık sık olmaktadır.

Elbette yerli birçok kapitalist, rakibi olan yabancı kapitalistlerin yıkılmasını ister, bunun için bu kapitalistler bazen işçi koruyucusu olarak görünmeye gayret eder ve kendi keselerine dokunmadan yabancı kapitalistlere karşı koyduğu sürece, işçiyi destekler... Bu «koruma», Türkiye burjuvazisi kendi kesesinden de fedakarlık yapmak zorunda kaldığı zaman oracıkta sona ermektedir, ama ne de olsa, bunun örnekleri hayli ilginçtir.

«Kızıl Sendikalar Enternasyonalı» Dergisi'nin 1924 yılına ait 2-3. sayısında şunlar anlatılıyor:

«1923 yılı Ağustos ayının son günlerinde, bir İngiliz kumpanyasına ait İzmir-Aydın demiryolunda kargaşalık çıkmıştı. Karma komisyonun kavga konusu sorunları çözme girişimleri hiçbir sonuç vermedi. Ve sonunda 1 Eylül günü grev ilan edildi. Demiryolları İşçileri Federasyonu'nun Başkanı Refik Şevket, grevi desteklediğinden, istifa etti. Greve katılanların sayısı 3.000 işçiye buldu, grevcileri bir de İzmir tüccarı destekliyordu ve hatta grevcilere 300 liralık bir yardımda dahi bulundular. Bu grevin böyle popüler bir hale gelmesinin sebebi, grevin bir de şovence yanının bulunmasıydı; bu şovence duygular, bütün ermeni ve rum işçilerin yerine Türk işçilerin alınması isteğinde ifade bulmuştu. Kumpanya bu isteği kabul etti, fakat İngiliz idarecileri yeni işe alınan işçilerin ücretlerini indirdi. Mücadele uzadıkça uzadı ve gayet keskin bir karakter almaya başladı. Grevcileri yalnız Türkiye ticaret burjuvazisi ve vilayet idaresi desteklemekle kalmadı, bir de frankofil elemanlar işe karıştı -bunlar İngilizleri güçlü bir rakip gördüklerinden grevi körüklüyorlardı. Kumpanya grevcilerin işlerine son vermeye başladı ve yerine grev kırıcı elemanları sokmaya çalıştı; fakat bunda da başarısız kaldı. Halkın ve hükümetin çıkarını korumak için işçiler postayı drezinle getirip götürüyordu. Fakat grevin gitgide uzaması, tüccar ve toprak sahiplerinin keselerine dokunmaya başladı, çünkü taşınmayan incirler fazla beklemekten dolayı depolarda çürümeye yüz tutmuştu. Tüccarlar, Ticaret Bakanlığı'na şikayette bulundular ve bunun sonunda hemen sert önlemler alınarak grev durduruldu. Ve 10 Eylül günü trenler yeniden işlemeye başladı.

«1927 yılında birkaç birlik (federasyon), fransız, ingiliz vb. kumpanyalarından birkaç istekte bulundu. İşçilerin temsilcileri Halk Partisi'nde İş Meseleleri Tetkik Ko-

misyonu tarafından çağrıldı. Bu komisyon işçilerin isteklerini destekleyeceğini bildirerek, şunları açıkladı: 'Halk partisi daima emekçilerin çıkarını korumuştur, bunun için bütün federasyon işçisine en iyi hal çaresi olarak bu demokratik esaslara dayanan partiye girmeyi tavsiye ederiz, biz de işçileri kendi himayemize alalım.' Fakat işçi delegeleri, kesin bir dille, Halk Partisi ile birleşmeyi reddettiler; bugüne kadar yalnız Kahve ve Lokanta işçileri Federasyonu Halk Partisi'ne geçti. Fakat delegeler, hiç değilse, işçilerin tek tük de olsa partiye girmelerini destekleyeceklerini vadetmek zoruna kaldılar (bu vaatlerini yerine getirip getirmemeleri başka bir konudur). Kemalistler, gerçekten, işçilerin bazı isteklerini destekleyerek işletme sahiplerinden bazı fedakarlıklar yapmalarını istediler ve onları bunu yapmaya zorladılar.

Kemalistler böylece gerici işçilerin şoven duygularını körüklemek istediler: Hani, bakın çocuklar, biz kemalistler, işçilerimizi yabancı sermayeye karşı nasıl da koruyoruz, gibisinden... Fakat bu sadece görünüşte böyle idi; bunu kemalistlerin yabancı sermayeye verdikleri ödünler gösteriyor (örneğin, Avrupa kapitalistlerine eski borçların altınla ödenmesinin kabulü gibi). Mücadele daha keskin bir hal almaya başlayınca, kemalistler kendi sınıfından olan kardeşlerini yani yabancı kapitalistleri işçilere karşı desteklemekten geri kalmazlar! Örneğin, Adana-Nusaybin demiryolundaki olaylar bunu apaçık göstermektedir. Bir fransız kumpanyasına ait olan bu hatta çıkan grevde, polis, silahsız grevcileri tam anlamıyla kurşuna dizdi.

«Çok daha fazla ücret alan yabancı işçiler, yabancı kapitalistler hesabına, 'karacahil Asyalılara' gözkulak olmak, bir nevi gardiyan rolünü oynamaya razı olmak zorundadırlar. Yabancı kapitalistler kendi uyruklarından olan işçilere bol keseden para verip onları Türkiyeli işçi-den soyutlamaya gayret ederler. Bu politikanın sonucu

olarak, Türkiye'de çalışan Avrupalı işçiler, kapitalistlerle daha kolay uzlaşır. Fakat buzlar bu alanda da çözülmeye başlamış gibidir, 1928 yılının Ocak ayında Türkiye'den «komünizm propagandası yaptıkları gerekçesiyle 48 Macar işçisi sınır dışı edildi.»

■ Türkiye İşçi Sınıfında Oportünizm

Türkiye'de, işçi sınıfı çevrelerinde oportünizm için elverişli şartlar var mıdır?

Oportünizm, burjuvazi ile uzlaşma politikasıdır. Bir oportünist, işçi sınıfı arasında burjuva veya küçük burjuva propagandası yapan, arkadaşlarını bu açıdan etki altında bırakmak isteyen bir işçi veya herhangi bir işçi örgütünün üyesidir. Tek tük işçiler, ya burjuvazinin rüşvetine dayanamayarak oportünist oluyor yada esasen küçük burjuva bağları henüz kopmadığı, ufak tefek mal-mülke (toprak, hayvan, alet edevat veya tezgah) sahip oldukları için oportünizme sapıyorlar... Gerçek işçinin hiçbir özel malı mülkü yoktur ve bunun için çıkarı burjuvazinin çıkarıyla çelişki halindedir. Öz işçi politikasının amacı, fabrika, küçük işletme ve diğer üretim aracı olan kuruluşlarda, az da olsa, ortaklık paylarına son vermek ve bu kurumları toplumsal kolektif mülkiyet haline çevirmektir. Emperyalist ülkelerde burjuvazi, çeşitli malları, az gelişmiş ülkelere -sömürge ve yarı sömürgelere- sürüp satmakla milyonlara, milyarlaraya varan sermayeler biriktiriyor. Bu sermayelerin gülünç derecede küçük bir kısmı, bazı işçi gruplarına iyi ücret ödemek için harcanır. Böylece işçiler arasında da ayrıcalıklı bir işçi aristokrasisi meydana gelir. Bu «aristokrası», her şeyden önce, işçi sınıfını, burjuva açısından etki altına almaya gayret eder. Özellikle sendika çevrelerinden ve sosyal-demokratik

eğilimde partili bürokratlar arasından eleman seçilip bunlara oportünist bir politika gütmeye görevi verilir.

Türkiye, azgelişmiş, yarı-sömürge bir ülkedir. Türkiye işçi sınıfı ve köylülüğün sırtından Fransa, Almanya ve İngiltere kapitalistleri servetler sağlıyorlar ve bu servetler Batı-Avrupa'lı işçi aristokrasisinin ağzına bir parmak bal çalıyor. Görünüşe göre, Türkiye'de işçiler arasında oportünizm için elverişli koşullar yoktur. Ama olaylar bunun tersini gösteriyor. Türkiye'de burjuvazi işçi sınıfını etkilemek için türlü yollar buluyor; fakat bu etki yolları, emperyalist ülkelerden farklıdır. Çünkü, Türkiye burjuvazisinin elinde emperyalist devletlerin elindeki olağanüstü kâr yok ki, hiç değilse işçilerin bir kısmını para ile satınalabilsin. Türkiye burjuvazisi başka çarelere başvuruyor: işçinin cehaletinden, köylülükle, zanaatçı, esnaf ve bezirganla, diğer küçük burjuvazi elemanları ile ilişkisinden, işçilerin dağınık ve örgütlenmemiş bir halde bulunmalarından, işçiler arasında mevcut küçük burjuva duygularından yararlanıyor.

Burjuvazi, örneğin liman işçilerinininki gibi işçi çevrelerinde, küçük burjuva elemanların akınından yararlanarak, grevkırııcıları örgütleyiyor. Liman işçisinin 1922 yılındaki grevi sırasında grev yapan 400 işçiyi dağıtmak için 2000 kişi hizmet arzettiler! Ancak son yıllarda bu üzücü olaylara rastlanmıyor veya daha az rastlanıyor, çünkü Türkiye proletaryasının sınıf duygusu ve bilinci gün geçtikçe artmaktadır.

Hatta sanayi proletaryası bile -madeni eşya fabrikalarında çalışan işçiler, dokumacılar- henüz zanaatçıların kurduğu imalathane geleneklerinden tam anlamıyla kurtulmuş sayılmaz; bu imalathaneler, küçük mülkiyettir. Eski geleneklere bağlı olan işçi, çoğu kez politikada duraksamaya, kararsızlığa düşüyor -bu karakteristik daha çok küçük burjuvaya özgüdür. Kapitalizm, zanaatçı ve

köylüyü de sefaletе düşürüyor, çünkü bunların ufacık imalathaneleri, büyük kapitalistlerin işletmeleriyle yarışmıyor. Bu iflas etmiş zanaatçı ve köylüler, kapitalizme karşı duydukları öfke içinde işçi sınıfının müttefiki oluyorlar. Fakat bu gibi elemanlar, yine de kendi mal mülkleri üzerine titrer, sosyalizmi istemez, yada sosyalizmden hemen refah içinde bir yaşama olanağı bekler. Ve bu hemen mümkün olmazsa, devrimden korkmaya başlar ve eninde sonunda elini kapitalizme uzatır.

Türkiye işçi çevrelerindeki oportünizm, iflas etmekte olan küçük burjuva oportünizmidir; bunun için Türkiye işçi sınıfının bir kesiminde büyük duraksamalar görülüyor. Aşırı sağ, yani burjuva-reaksiyonер (gerici) sapmalar da, göze çarpıyor. Türkiye tarihinde işçilerin kendilerini unutup, kişisel çıkarlarından çok uzak mücadelelere sürüklendikleri, liman işçisi ve diğer işçilerin ermeni katliamı vb. gibi eylemlerde rahatça kullanıldıkları görülüyor. Bunun için devrimci sendikalar ve proleterya partisi, işçi sınıfının bu her iki küçük burjuva sapması ile de şiddetle mücadele etmelidir.

Türkiye, işçi hareketinin en zalimce kovuşturmalara uğradığı ülkelerden biridir. Komintern'in III. Kongresi (1924 yılında) özel bir kararla Türkiye işçi sınıfına yapılan bu baskıları şiddetle protesto ederek şu bildiriği yayınlamıştı:

«Komintern'in III kongresi, Türkiye'deki kemalist hükümetin, Türkiye devrimci işçi örgütlerine yaptığı baskıyı ve işçileri uğrattığı kovuşturmayı şiddetle protesto eder. Kongre, Türkiye proletaryasına en kardeşçe, en samimi duygularını iletir ve kapitalizm boyunduruğundan kurtulması yolundaki mücadelesinde her türlü yardımda bulunmaya hazır olduğunu iletir.»

1925 yılındaki kürt isyanından sonra aynı yıl, «istiklal mahkemeleri» kurularak yine iki yıl süreyle sıkıyönetim ilan edilmişti. «Bu olay vesile edilerek işçi, köylü ve genellikle bütün emekçi kitleleri ağır kovuşturmalara uğratıldı. Aydınlik ile Orak Çekiç gazeteleri kapatıldı, Türkiye'de işçi liderleri, çeşitli işçi birlikleri ve bu gazeteleri çıkaran yayınevleri sorumluları istiklal mahkemelerince 10-15 yıl hapis cezasına mahkum edildiler.»

Tarihin tekerrürü! Tıpkı bunun gibi, devrimin sonunda emekçi kitlelerinin sırtından iktidara gelmiş olan Jön Türk'ler de vaktiyle aynı şeyi yapmışlardı. Fakat ne oldu? Jön Türk'ler eninde sonunda alman emperyalizminin uysal aracı haline geldiler.

Polis hem grevcileri, hem de grev düzenleyebileceğinden kuşkulandığı kimseleri tutukluyor. 1927 yılı Eylül ayında İstanbul'da 20 işçi tutuklandı. «Tütün fabrikaları işçileri arasında grev çağrısı dağıtıldığı» iddia ediliyordu.

Ne kadar masumca yapılırsa yapılsın, her şey eninde sonunda, bir «ayaklanma teşebbüsü» oluyor, hatta hatta 1 Mayıs bayramı kutlamaları bile! 1 Mayıs 1928 arifesinde gece yarısı polis İstanbul'un, İzmir'in ve Adana'nın bütün işçi semtlerine nöbetçi ekipler gönderdi. Bu ekiplerin görevi 1 Mayıs bildirilerinin yayılmasına engel olmaktı. Hükümet yetkililerinin kuşku derecesini, Milliyet Gazetesinin 22 Ekim 1929 tarihli sayısı apaçık gösteriyor:

«Dün Aksaray tramvay deposunda, ücretler dağıtılırken, tekrar işe alınmamış olan bir grevci, ücretini alıp veznenin bulunduğu odadan çıkan her işçinin kulağına birşeyler fısıldıyordu. İşçinin bu tutumu depo müdürünün hoşuna gitmedi, derhal telefonla polisi çağırdı. Soruşturma sonunda anlaşıldığına göre, bu işçi sadece Tramvay İşletmeleri İşçileri Birliği'ne aidat toplamaktaymış.»

İşçileri, gammaz, ispiyon, sivil polis, jurnalci ağırları sarmıştı. Bunlar, işçilerin her adımını takip ediyordu. 1926 yılında İstanbul Tramvay İşletmeleri İşçileri Birliği'nin dileklerinden biri de, işçiler arasında jurnalciliğin ve ispiyonluğun yok edilmesi idi, ki bunların elebaşısı, işletmenin ta kendisiydi. Bu kumpanya, kendi kesesinden bir ispiyonlar ordusu besliyor, bunları «işçi» kılığında işçiler arasına sokuyordu.

İzmir'de bir rum kapitalistin fabrikasında geçen şu ufak sahne çok karakteristiktir:

«KOZMETTO» FABRİKASINDA İŞÇİLER ARASINDA BİR KONUŞMA

Birinci işçi: Şu Kozmetto denilen herif ve kumpanyası, emperyalistlerin Anadolu'yu istila etmesine yardım etmiş vaktiyle, diyorlar... Şimdi de bizi sömürüyor...

İkinci işçi: Boş ver, be kardeş! Hükümet bize yardım edecek, yoksa bu milli mücadele boşuna mı?

(İki hafta sonra)

Bütün işçiler bir arada: Hayır, bu olamaz, buna dayanılmaz artık! Günde 24 saat çalışmak ne demektir, buna kim dayanır? Arkadaşlar, grev! Grev!

Uzakta duran bir işçi: Çocuklar, çocuklar! Aman ne iyi! Polis geliyor, herhalde şu rumun çarkına okuyacak!

Polis (işçilere): Sen... sen... sen de... Beş kişisiniz. Kanun adına sizi tutukluyorum, beş kişiden fazla toplantılar yasaktır.

Bu olay gerçekten olmuştur ve herhalde herhangi bir yorum gerektirmez. İşçi hareketini ezmek için kemalist hükümet her araca başvuruyor, her şeyi mubah görüyor. İşçi örgütlerinin ilerici üyelerini polis gece yarısından sonra, şafak vakti evinden alıp karakola götürüyor, birkaç gün gözaltında tutuyor... Sebep? Hiç! Filan tarihte, falan günde kravatların rengi ne imiş, kasketlerinde nasıl işaretler varmış, ne konuşmuşlar acaba? Sendikaların bazı aklı başında ilerici üyeleri, bu bitmez tükenmez karakola sürüklenmelerden o kadar bıkmış, sinirleri o derece bozulmuştu ki, faal üyelikten istifa etmek zorunda kalmışlardı.

İşte size, «sınıflar üstü, uzlaştırıcı, kapitalizmle emeğin barıştırıcısı» olan kemalizm!

Şimdi de, son yıllarda Türkiye işçi sınıfının mücadelesiyle ilgili bazı ilginç gerçekleri ele alalım. Bir işsavaş olmadığı zamanlarda işçilerin en bellibaşlı ve keskin mücadelesi biçimi, grevlerdir. Grevcilerin ve grevlerin sayısı henüz kesinlikle saptanmış değildir. Fakat yine de, aşağıdaki sayılar, Türkiye'de grev hareketinin boyutlarını açık gösterecektir. 1925 yılında 32.100 işçi 10 grev yapmıştır. Bu grevler arasında en büyük çapta olanı, Zonguldak'ta 12.000 işçinin katıldığı genel grevdi; bir de İzmir'de, kuru meyve fabrikalarında çalışan 5.000 işçinin yedi gün süren grevi yabana atılmaz.

1928 yılında, iki ay içinde, yani Nisan-Mayısta birbiri ardına aşağıdaki grevler yapıldı:

- 1) Adapazarı karoseri fabrikasında çalışan 180 işçinin 10 günlük grevi. Grevden amaç: ücretin yükseltilmesi. İşçilerin istekleri yerine getirildi.
- 2) Demiryolları inşaatında 1.500 işçinin 7 gün süren grevi. Sebebi: Aslında düşük olan ücretlerin ödenmemesi. İşçilere mesken ayrılmaması. İşçiler yendi.
- 3) İşgününün kısaltılmasını isteyen 300 İstanbul dokumacısının grevi. İşçiler yenildi.
- 4) 500 İstanbul tütün işçisinin üç gün süren grevi. Grevciler yendi, ücretlerine 40 kuruş zam yapıldı.
- 5) 70 maden işçisinin (Maden İşleri Fabrikası, İstanbul) altı gün süren grevi. İşçiler yenildi.

Böylece, son yıllarda grev hareketi gittikçe daha büyük işçi kitlelerini içine alıyordu. Ne kemalist, ne de «devrimci» liderler, işçinin kendiliğinden patlak veren öfkesine engel olamıyordu.

■ Demiryolu İşçilerinin Grevleri

Demiryolu işçilerinin grevleri hem örgütlü, hem de örgütsüz işçileri ilgilendiriyor. 1926 yılında Doğu Demiryolları İdaresi, kâr azalıyor bahanesiyle işçi ücretlerini indirerek işgününü uzatmıştı. İşçiler hemen bir grev komitesi seçerek, sendika üye sayısının altı katı, 12.000 imzalı bir dilekçe hazırladılar.

Türkiye işçi sınıfının gücü, örgütlenme yeteneği ve mücadelede gösterdiği kararlılık, disiplin, cesaret, gereğinde ölümü göze alması ve mücadele içinde bu toplu, düzenli halini yitirmemesi, gerçek bir ölçü olabilir. Başka bir ölçü de, kapitalistlerin ve hükümetin korku ve öfkесinin şiddetidir. Fakat bunu istatistikler ne yazık ki gösteremez.

Türkiye işçi sınıfının mücadelesi için en belirli örnek, 1927 Ağustos ayında patlak veren Adana-Nusayin demiryolu grevidir. Bu hatta çalışan yapı işçilerinin durumu gerçekten dayanılmaz bir haldeydi. Fakat işçilerin işyerini bırakmaları aslında pek önemi olmayan bir nedene dayanıyordu: Bayram arifesinde kendilerine istedikleri avans ödenmemişti. Bundan önce işçi temsilcileri 31 dilek saptamıştı; bu dilekler oldukça mütevazı ve basitti: örneğin, iş sırasında hastalanan işçilerin ücretsiz tedavisi, yol harcırahının ödenmesi, şirketin yönetimi tarafından herhangi bir suç yüklendiğinde, işçilere kendi avukatları tarafından savunma hakkı, tatil günleri için de ücret ödenmesi, yabancı işçilerin davet edilmemesi (birkaç uzman dışında), izin verilmesi ve ücretli izin tanınması, fazla mesai için daha yüksek ücretler ödenmesi, keyfî işten çıkarmalara son verilmesi, sendikanın tanınması gibi. (Aslında işçiler, doğal hakları olan, fakat şirket tarafından yoksun bırakıldıkları adaleti istiyorlardı.) Kapitalistler bir türlü cevap vermediler ve aradan birbuçuk ay geçtikten sonra da dilekçeyi reddettiler. Bunun üzerine başlayan

grev 20 gün sürdü ve greve 850 işçi katıldı. İki gün tren işlemedi.

Sonunda, üçüncü gün kumpanya (fransız kapitalistler şirketi) grevkırıclara yardım için bir tren yolladı. O zaman birkaç yüz işçi karıları ve çocuklarıyla hat boynuca ray üzerine yattı ve tren yolunu kapadılar. Buna karşılık kemalist hükümet yetkilileri askeri birlik göndererek aralarında çoluk çocuk ve kadın bulunan silahsız işçilere ateş açtırdı. Raylar al kana boyandı, 22 «elebaşı» tutuklandı.

Grev yabancı kapitalistler tarafından ezildi ve bu işe «demokratik» olan kemalist hükümet de katıldı. Kapitalistlerin sınıf kardeşliği, milli düşmanlıklarına ağır basmıştı. Bu örnek tek değildir. 1926 yılında Seyrüsefayın Şirketi'nde çalışan işçilerin grevi de aynı şekilde bastırıldı. Hükümet grevi dağıtmak için deniz askerlerini grevkırıclı olarak gönderdi.

■ Tramvay İşçilerinin Grevi

İşçilerin kahramanca mücadeleleri için diğer bir örnek, İstanbul tramvaycılarının, 1928 yılındaki grevi olmuştur. Bu grev burjuvazinin korkaklığının ve hiddetinin derecesini gösteriyor. İşçiler isteklerini kabul ettiremediler, çünkü hükümet, polis, kapitalist ve baştan çıkarılmış zavallı, aç, grevkırıclı rolündeki işçilerin gücü ağır bastı ve grevi ezdi. Bu grevi «Doğunun Tanyeri» adındaki gazetenin 2 Kasım 1928 tarihli sayısı şu şekilde anlatıyor:

«İstanbul tramvay işçileri, greve son vermeye karar aldıktan sonra, şehrin geçici valisi ve belediye reisi olan Muhittin Bey'e bu kararı bildirmek istediler. Vali, işçilerle Tramvay işletmeleri Müdürlüğü arasındaki aracı rolünü üzerine almak zahmetine her nasılsa katlanmıştı. Fakat

o anda iki tarafın şansı eşit olmaktan çıktı. Grevkırıncılarla polis ve tramvay idaresi bir araya gelerek tramvay seferlerini tekrar düzene koydu ve işletme müdürlüğü de işe başlamayan işçileri işten attığını bildirdi. Tramvay İşletmesi söz konusu değildi. Valinin bütün «aracılığı», «muhterem bay Hindorf'tan ricalarda bulunarak» grevcilere karşı «merhametli davranmasını» istemekten ibaretti. Zira, Muhittin Bey'in ifadesine göre, «zavallılar, yabancı elebaşları tarafından aldatılmış ve şimdi çok sayıda işçinin işsiz kalma olasılığı varmış.» Vali İdareye «yalvararak» işçilerin tekrar işe alınmasını ve eski kıdemlerinin korunmasını istemiş. «Muhterem Bay Hindorf» bu yalvarma karşısında «yumuşamış» ve bunu «vali beyin âlicenaplığına atfederek» işçilerin tekrar işe alınmasını kabul «eylemiş». Şu şartla ki, elebaşlar kapı dışarı edilecektir. Grevcilerin tekrar işe alınmaları ancak teker teker dilekçeyle başvurmaları üzerine mümkün olacaktır. Böylece, işçilerin tekrar işe alınması idarenin keyfine bağlı kalıyordu.

«En iyi işçilerden 60 kişi sokakta kaldı. Bu olaydan sonra kapitalistlerle hükümet erkanı ellerinden geleni yaparak işçileri korkutup bilinçli hareketlerine engel olmaya çalıştı. Hükümet ve gazeteleri, halkı işçilere karşı kıskırtıyor, grevi örgütleyenleri bir nevi, «eşkıya, haydut» gibi gösteriyordu.

«60 tramvay işçisi, greve önyak olmalarından dolayı işyerlerine bir daha alınmayınca, 27 Ekim günü ikinci bir grev düzenlemek istediler. Bu işçiler, ikinci grev de başarısız olursa, bütün kabloları keserek tramvay raylarını tahrip etmeyi düşünüyordu. İdare, işçilerin bu kötü niyetlerinden haberdar edilerek, iş başında olan işçilere, bu tasarladıkları işe girişirlerse bir daha asla işe alınmayacaklarını bildirmiştir. Bundan başka İdare, polisin yardımıyla her türlü önlemi almıştır.»

Bu «önlemler», kapitalistlerin tam zamanında yeterli sayıda grevkırıcısı yetiştirmesinden ibaret kalmıştır. Bütün bunlar korkudan yapılıyordu. Aynı zamanda polis, grev sonucu ile ilgili kanaatlerini açıklayan bildiri dağıtanları harıl harıl her yerde arıyordu. Bu bildirinin metni şu:

«Bu defa grevi kaybettik. Arkadaşlar, bu sizin için bir ders, iyi bir ders olsun. Gelecek defa grevi kazanmak için kuvvet toplayalım ve örgütlenelim.»

İşçilerin bütün istekleri yalnız işten kovulan 60 arkadaşın tekrar işe alınması idi.

■ Zanaatçı ile Memurların Grevi

Grev hareketi, kemalist hükümetin ücretli işçi haline soktuğu eski zanaatçılara da sıçırıyor. 1927 yılının Ocak ayında 3.000 kayıkçı grev ilan ediyor. Kayıkçılar liman işletmesi tekel idaresinden, bu idarenin birkaç ay önce kendilerine yaptırdığı işin bedeli olan 25.000 lirayı ödemesini istediler, aksi halde çalışmayacaklarını birkaç kez bu işletmeye ihtar ettiler. Fakat işletmenin ajanları işçileri zorla çalıştırıyordu. İşçiler eninde sonunda üç sorunla karşılaştılar: Ya işsiz kalmak, ya kayıklarını işletmeye satıp işe alınmak, yahut da grev yapmak! Bu son çareyi hepsinden makul buldular. Grevciler grevkırıcıları çalıştırmadılar, kayıklarına aldıkları yükleri denize attılar. Grev mükemmel bir şekilde örgütlenmişti. Nihayet «6 Ocak tarihinde limana Lloyd Triestino adındaki gemi girerek demir attı. İşçiler vapuru boşaltmak istemediler. O zaman Nakliyat Şirketi polise başvurarak ya işçilerin zorla çalıştırılmasını, yada grev yapanların yerine başka işçi davet etmek için imkan yaratmasını istedi. Grev yapan işçilerse, işletmenin kendilerine borcu olan 25.000 liranın ödenmesinde ısrar ediyordu. Başlayan çarpışmaya arkadaşlarını desteklemek için şehirden koşa koşa gelen başka

işçiler de katıldı. Çarpışma yerine asker gönderildi. Durum gerçek bir ayaklanma halini alıyordu. Çarpışmada 10 işçi öldürüldü, polis ve işçiden 50 kişi ağır yaralandı. 370 kişi tutuklandı.» (Bu haber Duvar Gazetesi'nin 28 Ocak 1927 tarihli sayısından alınmıştır.)

Bundan sonra limanda bütün işler durdu. Tutuklanan işçiler arasından 33 işçi, bu arada Kayıkçılar Birliği'nin başkanı mahkemeye verildi.

1926 yılında hamallar ve liman işçileri de harekete geçti. J. Zimmering'in «Türkiye'de 1926 yılındaki işçi hareketi» adlı makalesinde (27 Ocak 1927 tarihli «Milletlerarası İşçi Hareketi» Dergisi) şunlar anlatılıyor:

«Karayolları Nakliyesi adındaki şirketin kurulması sırasında birçok anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Çünkü bu şirketin statüsüne göre, şirketin İstanbul'da nakliyat ve yüklemeyi tekeline alması öngörülüyordu. Bu şirketin hizmetinde çalışanlar, dışarıda herhangi bir nakliye işi yapamayacakları gibi boşaltma-yükleme işini de yapamayacaklardı. Bütün hamallar ve liman işçileri bunun için Şirkete tescil olunup günlük gelirlerinin % 15'ini Şirkete ödemek zorunda olacaklardı.»

«Bu şart 15.000 nakliye işçisinin çıkarına dokunuyordu. Şirket açıldığı gün liman hamalları grev ilan ettiler. Kendi birlikleri önderliğinde işçiler bu şirketin feshini istediler. Protesto gösterisine tescilli işçiler de katıldı. Kısa bir zaman içinde de olsa, işçiler diledikleri gibi çalışma imkanını ele geçirdiler, fakat Şirketin hizmetinde çalışanlarla tescilli olmayanlar arasında çarpışmalar olmaya başladı. Bu çarpışmalar sırasında polis defalarca işe karışıp birçok kişiyi tutukladı.»

Sınıf örgütü ile mücadele azmi memurlarda da görül-meye başlıyor. Fakat memurların hareketi ağır şartlara bağlıdır. Çünkü onlar için hükümet, doğrudan doğruya ücretle müstahdem çalıştıran bir kapitalisttir. Hatta, daha

iyi ücret ve daha elverişli iş şartları uğruna yapılan her mücadele, Kemalistler tarafından hemen hükümete karşı hareket, politik bir suç olarak nitelendiriliyor. Diğer taraftan, Kemalistler, bütün güçleriyle, güvenilir ve hükümete sadık bir devlet örgütü kurmaya gayret ediyorlar.

Kemalistler başka görüş açısı olan kimseleri işten kovuyor, diğer taraftan da hizmetinde çalışan memurlara olanaklar tanıyarak memur örgütlerini ele geçirmeye gayret ediyorlar. Nitekim 1927 yılında bazı gümrük memurlarına 30-40 lira ihsan edilmişti. «République» Gazetesi'nin 25 Şubat 1927 tarihli sayısında çıkan yazıda bu sadaka ile alay edercesine şunlar yayınlanmıştı: «Bu vicdan sahibi, rüşvet almayan memurları candan tebrik ederiz.»

Fakat yine de, Kemalistler, kendi saflarına ancak aydınların en üst ve ayrıcalıklı tabakalarını çekebiliyorlar. Böylece Ankara'da 1928 yılında birkaç hukuk profesörünün teşvikiyle «Türk Hukukçular Derneği» kuruluyor ve bu derneğin başına Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey getiriliyor. İstanbul'da Halk Partisi binasında toplanan doktorlar derneği var, bu dernek her toplantısında Sağlık Bakanı'ndan başlayarak Cumhurbaşkanı Kemal Paşa'ya kadar, her kademeden tebrik telgrafları alır.

Yüksek kademeli memur ve aydınlar burjuva hükümetiyle birlik kuradursun, alt kademeden müstahdem ile proletarya ağır durumlarının düzeltilmesi için mücadele etmeye başlıyor. Gerçi memur ve müstahdem henüz örgütlenmemiştir. Fakat olaylar, mücadelenin bu halk tabakalarına da sıçradığını kanıtlıyor. 18 Ocak 1925 tarihinde İstanbul İlkokulu Öğretmenleri Kongresi düzenlenmiştir. Bu kongrede maaşlarının yükseltilmesi için gerekli girişimlerde bulunulmasına karar verildi. Zira, bugünkü maaşları ayda 25-40 lirayı geçmez, yani bu kazançları, kalifiye olmayan bir işçinin ücretine eşittir. Dernek, hükümet bunu kabul etmezse, grev ilan edeceğini açıklamıştır.

Yine 1925 yılında birkaç şehrin telgraf (telsiz) memurları grev yaptılar. Temmuz ayında Erzurum, Samsun ve Adana'da, üç şehirde birden ansızın telgrafçıların (telsizcilerin) grevleri patlak verdi. Grevciler, grev komitesinden parolayı alınca, işlerini terk ettiler. Bu parola, «İleri!» idi. Telgrafçılar da maaşlarına zam yapılmasını istiyordu. Hükümet bu işin arkasında yine komünistlerin bulunduğunu ileri sürerek grevcileri tutukladı. Adana'da bu emir yerine getirildi ve birçok grevci telgrafçı Ankara'ya, İstiklal Mahkemesine sevk edildi. Suçları, hükümet aleyhine komplo kurmakmış!

Sonuç ne olursa olsun, telgrafçıların grevi de çok iyi örgütlenmiş olduklarını gösteriyordu. Bu örgütlenmeye hükümet «ihamet» gözüyle bakmaktadır. Gazetelerin verdikleri habere göre, grevcilerin isteklerine verilen cevap, bu olmuştur.

■ Türkiye Sanayisinin Hacmi

Türkiye'de bugüne kadar doğru dürüst bir sanayi sayımı yapılmadığından, kuruluşların ve işletmelerin tam sayısını ve dolayısıyla, sanayi gelişmesini gösteren grafikler yoktur. Elimizde bulunan rakamlar, bunun için, ancak en önemli noktalarda ayrıntıları tahmini olan bir tablo verebilmektedir.

Türkiye'nin baş sanayi merkezleri: İstanbul, İzmir, Ankara, Zonguldak, Balya-Karaeddin'dir.

1927 yılında İstanbul'da 140 işletme vardı: 19 un değirmeni, 7 bitkisel yağ fabrikası, 17 dabbaghane, 2 konserve fabrikası, 6 yün dokuma fabrikası, 5 iplik fabrikası, 7 tuğla kiremit fabrikası, 2 çimento fabrikası, 1 çini fabrikası, 9 mobilya fabrikası, 9 kereste fabrikası, 1 harp sanayisi fabrikası, 1 sabun fabrikası, 1 kimya maddeleri fabrikası, 1 sigara kağıdı fabrikası, 1 bira fabrikası.

İzmir ilinde 180 sanayi işletmesi vardır: 43 zeytinyağı fabrikası, 27 un fabrikası, 24 üzüm kurutma ve işleme fabrikası, 15 sabun fabrikası, 13 pamuklu mensucat fab-

rikası, 10 elektrik istasyonu, 8 sandık ve ambalaj malzemesi fabrikası, 4 makarna fabrikası, 3 meyan kökü fabrikası, 3 teknik ve mekanik işler atölyesi, 3 kereste fabrikası, 3 şekerleme fabrikası, 3 mobilya fabrikası.

Ankara'da mevcut olanlar: barut-fişek farikası, tekstil fabrikası, 6 kereste ve tahta işleri fabrikası, tuğla ve kiremit fabrikaları, elektrik gücü istasyonu ve bir tamirhane.

Zonguldak ve Gerak bölgeleri: taşkömürü ocakları merkezi. Taşkömürünün 1912 yılında üretimi 810.180 ton, 1923 yılında 527.449 ton, 1926 yılında (ingiliz maden işçilerinin grev yılı) 950.000 ton.

Balya-Karaeddin, kurşun ve gümüş maden ocakları merkezidir. 1913 yılında 13.976 ton, 1926 yılında 6.168 ton kurşun üretildi. Nedeni, savaş yıllarında maden ocaklarının almanlar tarafından yağma edilircesine çalıştırılmasıdır.

Ülkede fazla sayıda büyük işletme yok. Teknik çoğunlukla geridir. Fabrika ve atölyelerin işleri, seri halinde mal çıkarma karakterini taşıyor, sadece el emeği ile çalışan zanaatçıların imalathanelerinde üretilen malların biraz fazlasını oluşturuyor.

Tekstil sanayii herşeyden önce halı dokur. 1913 yılında bütün eski Türkiye'de halı dokuması kolunda 69.000 işçi çalışıyordu. İngiliz Doğu Halıcılık Şirketi yanında (Şirketin sermayesi 10 milyon franktır) diğer işletmeler daha ziyade atölye niteliğindeydi. Pamuklu iplik ile pamuklu dokuma sanayiinde ancak 50.000 iş vardır: en fazla iş, sadece yabancı sermaye ile kurulu dokuma fabrikasında bulunuyor. İpek sanayii, daha çok aile tezgahlarıyla sınırlı kalıyor. Yunanlılarla yapılan savaş bu sanayiye ağır bir darbe indirdi. Savaştan önce Bursa'da 103 ipek iplikhanesi ve 5180 koza fabrikası varken, 1921 yılında bu sayılar 16 iplikhane ve 912 koza imalathanesine düşüyor. Tekstil sanayii, orduya, jandarmaya, polis kuvvetle-

rine, askeri okullarda okuyanlara çalışıyor, yada halı sanayii için iplik hazırlıyor. Tekstil işletmelerinin hacmi normalden fazla büyük değildir; 20.057 tekstil fabrikasında ancak 35.316 işçi çalışıyor, yani ortalama bir işletmeye iki işçi... Büyük işletmelerin tekniği birbirine hiç benzemez. Gayet modern, ileri teknikle kurulan, Avrupa fabrikalarını andıran işletmeler yanında, makinelerinin yaşı 75' ten fazla olan fabrikalar da vardır.

■ Maden Sanayii

Bir-iki harp sanayii fabrikası var ki, bunlar oldukça büyük işletmeler sayılır. Her türlü makine yurt dışından ithal ediliyor. Türkiye maden sanayii çeşitli ufak maden eşyası yapar: pencere ve kapı için madeni aksam, nal, ufak tefek madeni kaplar v.s. Tamirhaneler çok sayıdadır

■ Deri Sanayii

Büyük sayılan 41 fabrikada 1400 işçi çalışıyor. En büyük sanayi işletmesinde 206 işçi çalışıyor, diğerleri ortalama 30 işçi çalıştırmaktadır.

Tekniğin gelişmemiş oluşu, sermaye yetersizliği, işletmelerin ufak hacimleri, maden işletmeleri hariç, Türkiye sanayisinin karakteristiğidir. Maden işletmeleri, çoğunlukla büyük yabancı işletmelerin elindedir. Çeşitli çapta 400 fabrika (tescil edilmiş olan 1.200 fabrikadan) kendini kurtaramıyor ve hükümetten yardım görüyor (1924).

Türkiye'nin en büyük kapitalistleri, yabancılardır. Bütün maden işletmelerinden başka bir de demiryollarının

büyük bir kısmı ve tarım ürünlerini işleyen fabrikaların çoğu yabancıların elindedir.

Türkiye milli ekonomisine 1.100 milyon frank yabancı sermaye yatırılmıştır. Sermayenin 450 milyonu alman, 350 milyonu fransız, 200 milyonu ingiliz ve 100 milyonu diğer ülkelerin sermayesidir.

Sanayinin gelişme hızı nedir? Bu gelişmenin hızı anonim şirketlerin sayısı ile de gösterilebilir. (Endüstriyel ve Ticari işletmeler bir arada).

Birinci Dünya Savaşı sonunda Türkiye'de 138 anonim şirket vardı. Daha sonraki yıllarda kurulan şirketler:

1919.....	12	1923	11
1920.....	8	1924	42
1921.....	4	1925	50
1922.....	5	1926	26

Kurulan eski şirketlerin bazıları çok geçmeden dağılıyordu, fakat birçok şirket, yine de, ya ticaret ve yahut da sanayi işletmesi kurmayı beceriyordu.

Genellikle ülke, yine eskisi gibi sermaye azlığından şikayetçidir. Mevcut sermaye ancak önemsiz işletmelerin kurulmasına yetiyor. Tasarlanan birçok girişim gerçekleştirilemiyor. Bu yakınlarda Ticaret Bakanı Rahmi Bey verdiği bir demeçte, hükümetin çeşitli madenlerin işletilmesi için 400 imtiyaz hakkı verdiğini söylemiş, bu rakama maden araması için verilen imtiyazların dahil olmadığını da belirtmiştir. Buna rağmen, nedense, işletilen maden ocaklarının sayısı 10'u geçmiyor.

«1925 yılında ülke sanayisinin hızlı ve mutlak gelişmesi uğruna harcanan çabalar, 1926 yılında hızını azaltmıştır. O tarihe kadar mevcut olan fabrika işletmeleri üretimlerini tam kapasiteyle geliştirmiş oldukları halde yeni işletmelerin kurulması fazla ileri gidememiş ve ufak iş-

letmelerin, özellikle un değirmeni ve bitkisel yağ imalat-hanelerinin kurulmasıyla yetinilmiştir.»

Büyük işletmeler arasında kayda değer olanlar şunlardır: 2 çimento fabrikası, kibrit fabrikası, 2 şeker fabrikası (iki şeker fabrikasında topyekun 722 işçi çalışmaktadır), 3 maden işletmesi (iki manganez ve bir linyit kömürü), elektrik aksamı hazırlayan fabrika, sabun fabrikaları, ke-reste fabrikası, un değirmeni ve bir kağıt fabrikası. 1920'den 1926 yılına kadar yeni kurulan fabrikaların sermayesi, yani topyekun 39 işletmenin sermayesi 21 milyon veya en fazla yılda 3 milyon liraya eşitti. Bu rakam çok düşüktür ve bu durum karşısında Türkiye sanayisinin hızlı gelişmesi söz konusu olamaz. İleride de büyük fabrika ve işletmelerin fazla sayıda kurulması bize biraz kuşkulu görünüyor.

■ Türkiye Proletarya Kadroları

Türkiye ulusal ekonomisinin ve sanayisinin özellikleri, Türkiye proletaryasını nasıl etkiliyor?

1. Türkiye'de şehirlerde kurulmuş ağır sanayi yok gibidir. Türkiye proletaryasının merkez gücü nakliyat işlerinde (limanda, demiryollarında, ulaşım araçlarında, otokamyon nakliyesinde vb.) büyük şehirlerden uzak olan maden işletmeleriyle hafif endüstride -besin maddeleri, tekstil sanayii- vb. çalışır.

2. Türkiye sanayisi daha yeni yeni gelişmektedir. Gelişme hızı ancak son on-onbeş yıl içinde arttı. Türkiye proletaryası da buna paralel olarak henüz genç ve yenidir ve çoğunlukla köyle bağıni koparmamıştır.

Bu durum özellikle büyük liman şehirleri dışında göze çarpıyor. Büyük liman şehirlerinde ise birçok işçi (zanaatçı ve küçük tüccar bezirgan aileleri çocukları) gerçek

proleterlerdir. Bunlar yalnızca aldıkları ücretlerle geçinirler. Fakat bunların da büyük kısmı, çok kısa bir süre önce proleter olmaya yüz tuttu. İstanbul emekçisinin büyük bir kısmı memur, küçük esnaf, iflas etmiş ufak imalathane sahibi zanaatçı ve bunların çocuklarıdır. Hatta bu emekçilerin bir kısmının orta tahsili bile vardır.

Anadolu işçisi ve özellikle maden işçisi ile demiryolları işçisi hakkında L. S. Kolyadko şunları yazıyor: «Bu alçak gönüllü, sınırlı sayıda işçi grubu, henüz köy ve taşra kasabaları halkı arasında dağınık bir halde yaşar ve onlarla köklü bağları vardır. Bu grubun ancak ufak bir kısmının tek geçim kaynağı, aldığı ücrettir. Çoğunun ya köyünde kendi evi, tarlası, yahut da ufacık bir dükkanı var; ve bunlar sanayi işletmelerine mevsim mevsim gelip çalışırlar.»

Köylü elemanı, şehirlerde de var. İstanbul'un birçok hamalı, liman işçisi, kayıkçısı köylerden gelmiş kimse lerdir. Bunlar arasında, hatta uzak dağlık bölgelerin köylüsü -kürtler ve lazlar da- vardır. Bunlar bir-iki yıl için şehirlere iner, köyleri ile bağlarını koparmaz. Köylerinden kasabalara veya şehirlere akın etmeleri, ya vergi için para toplamak zorunluluğundan yahut da kendi ailelerinin para sıkıntısından dır. Bir-iki yıl çalıştıktan sonra bu geçici işçiler köylerine dönerler, bunların yerini köyden gelen yeni arkadaşları tutar.

Zonguldak Taşkömürü İşletmelerinde 17.000 işçi çalışır. Bunlardan 7.000'i daimi işçi, 10.000'i ise mevsimlik işçidir. Mevsimlik işçi maden ocaklarında 3-4 ay çalışır, yılın artakalan aylarında tarım işleri yapar. Halkın bir kısmı kömürü kendisi kayıklarla taşır.

Proletaryanın köye bağlı kalışı, hem güçlü hem de zayıf tarafıdır. Türkiye proletaryası köylüyü kendi etkisinde bulundurabildiğinden, devrim halinde köylüyü de arkasından çekebilir. Zayıf tarafıysa, birçok işçinin henüz tam

anlamıyla işçi olmamasındandır. Bu işçinin henüz kendi ufacak işletmesi vardır, bu halleriyle onlar yarı proleter, yani küçük işletme sahibidir.

3. Türkiye sanayisi ne de olsa büyüyüp geliyor, onunla birlikte Türkiye proletaryası da büyüyor. Fakat Türkiye burjuvazisinin de aynı tempo ile geliştiğini düşünmek, hataya düşmek olacaktır. Çoğu büyük işletmeler yabancı yatırımlarla kurulmuş ve yabancıların elindedir, bunun için Türkiye proletaryasının potansiyeli Türkiye burjuvazisinin gücünden çok çabuk gelişiyor.

4. Köylerdeki sömürü geliştiğinden, köylerde emekçi köylünün sırtından geçinen köy burjuvazisi, yani ağalar, tefeciler ve bezirgan sınıfı gelişiyor. Köylülerin çoğunluğu ya sefaletin eşiğine gelmiş bir haldedir yahut da ırgat olarak zengin ağaların emrinde çalışıyor ve onlar da proletarya saflarını dolduruyor. Köylülerin hoşnutsuzluğu proletaryanın işini ileride kolaylaştıracaktır.

5. Yabancı sermayenin yeni yeni gelişmeye yüz tutan ağır sanayiyle rekabet halinde olması, binlerce ufak zanaatçıyı iflas ettiriyor. Bu rekabetten özellikle esnaf ve zanaatçı çekiyor. Onların çevrelerinde proletarya politik müttefikini bulduğu gibi, bu çevrelerden işçi sınıfının saflarına geçenler de olmaktadır. Türkiye'deki işçilerin ve genellikle ücretli emekle geçinen kimselerin sayısı ne kadardır? Doğru sayılarımız olmadığı için, elimizde olan eksik, bazen gerçek durumu tam göstermeyen tahmini sayılar yardımıyla işçi sayımını yapalım.

A. İşletme sanayii: Sanayi işletmelerinin işçi sayısı (mekanik harekete geçirici güç ve kira ile tutulan emek) tarım ve maden ocakları sektörleri hariç, 60.000'dir.

B. Üretim sanayii: Taş ve linyit kömürü, gümüş, kurşun, manganez, bakır, lületaşı, türlü taşlar vb. 45.000 işçi.

C. Tarım sektörü: (Bitkisel yağlar, peynir imalathaneleri, kuru meyve hazırlama yerleri vb.) 40.000.

D. Nakliyat: Demiryolları 22.000, kamyonla taşıma işleri 10.000 (İstanbul'da), 6.000 (Türkiye'nin diğer bölgelerinde). Liman işçisi ve hamal 6.000, kayıkçılar 3.000, hamal -işçi olanlar- (İstanbul'da bunlar da işçi sayılıyor) 3.000, Türk ticaret filosu gemicileri 3.500, şehir taşıtları (tramvay) 2.500. Toplam olarak 56.000 kişi.

E. Yapılarda çalışan işçiler (İnşaat işçisi):

Bu işçilerin bir kısmı mevsimlik işçidir, diğer kısmının (örneğin demiryolları inşaatında çalışanların) başka gelirleri yoktur. Demiryolları inşaatında, resmi kaynaklara göre, 20.000'e yakın işçi çalışır. Diğer yapılarda çalışanların sayıları belli değildir. En düşük bir sayı alalım, 5.000 kişi olsunlar.

F. Tarım proletaryası (ırgatlık): Türkiye'de dört türlü ırgat var.

Maraba: köyden köye dolaşan ırgatlar. Bunlar 100.000'den fazladır ve bunlar daha çok büyük işletmelerde (büyük toprak sahiplerine ait işletmelerde), Anadolu'nun güney ve batı bölgelerinde çalışır. Bu ırgatlar toplu olarak bir köyden bir köye giderek iş ararlar.

İkincisi: ürünü az, toprağı verimli olmayan bazı dağlık bölgelerde bütün köy halkı ırgatlık yapar. Hasat zamanı bu köyler örgütlenmiş bir şekilde, başta seçtikleri muhtarlarla kendi köylerini terk edip zengin toprak sahiplerine ırgat olurlar.

Üçüncüsü: tek başına çalışan ırgatlar.

Dördüncüsü: yarı proleter olan ırgatlar ki, bunların ellerinde kendi ufacak işletme kalıntıları var, fakat baş gelirleri yine ırgatlıktır. Genellikle Türkiye'de tarım işletmelerinde 800.000 işçi ırgat olarak çalışır. Fakat, ancak

maraba ve tek başına çalışan ırgatlar gerçek proleter-ırgatlar sayılabilir, bunlar da 200.000 kişidir.

G. Ticaret hizmetinde çalışan personel: İstanbul ticaret çevrelerinde çalışanların sayısı, yeni ve resmi sayımlara göre, 90.000 kişidir (9 nüfusa bir kişi). Ülkenin diğer yerlerinde ticaret aslında önem taşımaz, bunun için 100 nüfusa 1 ticaret müstahdemini hesap edelim. Yine de 129.000 kişi, toplam olarak 219.000 müstahdemdir.

H. Devlet dairelerinde çalışanlar: Öğretmenler, tıp personeli, memurlar vb. -120.000 kişi.

İ. Zanaat erbabı olan proletarya: Hiç hesaba katılmıyor. Oysa zanaatçıların imalathanelerinde çalışan çırak ve yardımcılar insafsızca sömürülüyor. Bunlar sayı bakımından fazla değildir, çünkü zanaat da çok defa aile işi oluyor. Yine de bu tür zanaat proletaryası 25.000'den az değildir.

J. Hizmetçiler, kapıcılar, ev hizmetçisi, kahvehane, lokanta, otel işçileri: Bu yoksul, zavallı, her türlü haktan yoksun proletarya sayısı, Türkiye'de çok fazladır. Yine de tam ve doğru sayılar yoktur. Fakat bunlar Türkiye nüfusa göre, Çarlık Rusya'sındaki orandan farksızdır. Gerçi Türkiye, Rusya'dan biraz daha fakirdir. Fakat bu türlü hizmetkar sayısı Türkiye'de daha az olamaz: çünkü Türkiye'de bütün emekçiler lokanta ve aşhanelerde yiyor ve istirahat zamanını kahvelerde geçiriyor. Bunun dışında da Türkiye'de yakın zamanlara kadar, hem de kelimenin tam anlamıyla (yirminci yüzyılın başında Mekke'de köleler çarşısı vardı), hem de kamufle edilmiş bir biçimde (kadınlar -haremi cariyelerinin çoğu eş olmaktan çok ev hizmetçileriydi) kölelik vardı. Çarlık Rusya'sında 50 nüfusa bu çeşit hizmetçilerden bir kişi düşerdi, bu oran Türkiye'de aşağı yukarı aynıdır, yani toplam olarak 273.000.

Demek oluyor ki, Türkiye'de bedenle çalışan daimi işçi sanayi ve taşımacılık endüstrisinde (A, B, C, D)-toplam

olarak 201.000 kişidir; yapı işçisi ve zanaat proletaryası ile (E, F) bunlar 271.000 kişidir; tarım proletaryası ile 451.000 kişiye yükseliyor; J grubu ile 724.000 kişidir; bütün tarım proletaryası ile 1.324.000 kişidir. Tarım proletaryası hariç emekçiler, son grup da sayılmasa, 1.658.000'dir, yani Türkiye nüfusunun 1/8'ini oluşturuyor.

Bu sayılar dikkatle ele alınmıştır, fazla olmaktan ziyade belki eksiktir. Bu sayılar Doğu halklarının eski ufak iş sahibi hayatını sürdürdüklerine dair kanaatin yanlışlığını ortaya çıkarıyor. Kapitalizm yüzbinlerce insanı proleter yapıyor, bu insanları sömürerek servet sahibi oluyor. Ve bu sömürülen insanlar, gün gelecek, Türkiye'de olduğu gibi, dünyanın bütün diğer ülkelerinde, kapitalistlerin mezarını kazacaktır.

■ Örgütlü İşçilerin Sayısı

Türkiye'nin en büyük örgütlerini sayalım.

Zonguldak'taki Maden İşçileri Birliği'nin 8.000 üyesi var. Tütün işçilerinin dört birliğinde 5.000 üye kayıtlıdır. (Tütün işçisinin sayısı toplam 25.000 kişidir.) Demiryolları işçileri dernekleri ve birlikleri: Doğu demiryollarında 2.000, Anadolu demiryollarında 500, İzmir-Kasaba hattında 500, Adana-Nusaybin hattında 800 işçi örgütlenmiş olup işçi birliği üyesidir. Ankara'daki savaş sanayii işçilerinden 800'ü birlikte üyedir. Bunun dışında İstanbul'da da büyük işçi örgütleri vardır. Tramvay İşletmeleri işçisi 950 kişi, müstahdem ise 150 kişi; hamal 3.000 kişi (9.000 işçiden), liman yükleme işçisi 1.000 kişi (3.000 işçiden), şoförler 3.500 kişi (10.000 kişiden), fırıncı 2.000 kişi dernek ve birliklerde örgütlenmiş bulunmaktadır. Yani, ortalama olarak, emekçilerin üçte biri örgütlüdür. Bunun dışında bir sürü ufak tefek işçi dernekleri var, bunların

çoğu yardımlaşma sandığı gibi örgütlerdir: Dizgiciler 400 kişi, elektrik işletmelerinin müstahdemi 50 kişi, gemici 250 kişi, mezbaha işçisi 180 kişi, dokumacı 600 kişi. Balya-Karaeddin madenleri işçileri de örgütlüdür. Türkiye'de toplam olarak 45 ile 50.000 işçi türlü tipten birlikler halinde örgütlenmiştir. Hiç örgütlü olmayan kesim tarım proletaryası; gayet zayıf örgütlü olan alt tabaka memurları, küçük girişimlerin müstahdem ve işçisi, ev hizmetçileri vb.dir.

■ İşçi Örgütleri Tipleri

Birlik tipleri çok değişiktir ve çok defa içiçe geçmiş bir haldedir. Örneğin, yardımlaşma derneği tipinde bir dernek, aynı zamanda bir şirketin içindeki örgüte bağlı olabiliyordu ve aynı zamanda kemalistlere bağlı olanlar da vardı. İşte bu durumu göz önünde bulundurarak, Türk birliklerini «tiplere» ayırıyoruz. Şöyle ki:

1. Üretici İşçi Kitlelerinin Sınıfsal Birlikleri:

Bu birliklere Ankara'da harp sanayii fabrikaları işçileri, Doğu Anadolu ve Adana-Nusaybin demiryolları işçileri, Balya-Karaeddin maden ocakları işçileri, şoförleri, Madeni Eşya fabrikalarında çalışan işçiler (İzmir) ve İstanbul Tramvay işletmeleri işçileri dahildir. Bu birlikler 10.000 işçiyi kapsıyor. Gerçek proletaryayı içine alan bu örgütler sayı bakımından az ise de, üyeleri çeşitli mücadelelerden geçmiştir, tecrübe sahibidir. Yurdun bütün merkezlerine dağılmış olan bu örgütler (İstanbul, Ankara, İzmir, Edirne) yine de iyi birer çekirdek sayılır, ve bu çekirdekler attıkları sloganlar altında Türkiye işçi hareketinin gerçek proleterlerini toplayabilir.

2. Burjuva Partileri Tarafından Örgütlenmiş Olan Burjuvaların Etkisinde Bulunan Birlikler:

1924 yılında mantarlar gibi türeyen kemalist birlikler 60.000 işçiyi topladı. Fakat bütün bu örgütler, doğdukları gibi, hemen dağıldılar. Onları ya hükümet dağıtıyor, ya-hut da bunlar kendiliğinden burjuva «önderlerini» atıyordu. Bugün kemalist olan örgütlerin sayısı pek fazla sayılmaz.

Birkaç aydınlar derneği dışında. Gemiciler Derneği, Zonguldak Maden İşçisi Birliği, Tramvay Kontrolörleri ve üst kademe müstahdemleri birlikleri vardır. Bu birlikler genellikle «kumpanya» birlikleridir, yani hem işçiler, hem de işverenler tarafından bir arada kurulur. Örneğin, Zonguldak'ta, birliğin başında birer işçi ile müdürlük delegesi bulunuyor. Maden Ocaklarının genel müdürü, aynı zamanda bu birliğin yönetim kurulu başkanıdır.

3. Kemalist Rejimi Benimseyen Birlikler:

Bunların başında çoğu zaman ya satılmış yahut da dalkavuk başkanlar bulunur, bunlar kendi işlerinde çok önemsiz bazı ekonomik düzeltmelerle yetinir. Kapitalistlerin «izin verdiği» sınırları aşmaz, uzlaştırmacı görüşmelerle sonuca varmaya çalışırlar. İşçiye yaltaklanarak yatıştırmaya bakarlar, anlaşmazlıkları bastırırlar vb. Nitelik olarak bunlar reformcu, «menşevik» sendikalarıdır. Özellikle kalifiye işçiyi içine alan bu gibi birlikler örneğin İstanbul ve İzmir Tütün İşçileri Birliği, Liman İşçileri Birliği, Dizgiciler ve Matbaa İşçileri Birliği'dir. Bu birliklerin bazılarında, örneğin Tütüncüler Birliği'nde yine de devrimci bir çekirdek vardır. Hayat mücadelesi, günler geçtikçe, işçiye, reformcu önderlerinin korkaklığını, yalancılığını ve satılmışlıklarını gösteriyor.

4. Yarı Kooperatif Halinde Olan, Yardımlaşma Derneği Tipinde Birlikler:

Bu birlikler ve dernekler, işverenlerle hükümete karşı gelmez, işçilerin durumlarının ıslah edilmesi için çarpışmaz, mücadele etmez; bunlar sadece kredi verir, toptan erzak alır ve bu gibi küçük yararlılıklarla yetinir. Bunlar güçsüz, ufacık derneklerdir, kovuşturmadan korkarlar, çünkü yasa yalnız hayır işleriyle uğraşan birliklere izin verir.

5. Ufak İmalathane Sahibi Ve Zanaatçı Tipinde Kooperatif Birlikleri:

Eskiden ufak zanaat erbabı olanların işkolu örgütleri (mavnacılar, yükleyiciler, hamallar, kayıkçılar, sakalar vb.) işkolu tekeline sahipti: yani yalnız bu yukarıda sayılan zanaat birliklerinin (loncalar) üyeleri kayıkçı, hamal vb. olabilirdi. Bu durum zanaatçılar için çok elverişliydi. İşleri çoktu, buna göre de kazançları iyiydi. Bir hamal günde rahatça 10 lira kazanabiliyordu. Kaldı ki, «icra-i zanaat hakkı babadan oğla kalıyordu; lonca üyesi öldükten sonra ailesinden hiçbiri yerini tutmak istemiyorsa, ailesi bu hakkı başkasına satabiliyordu». 1924 yılı Haziran ayında bütün bu liman işçilerinin bağımsız örgütleri dağıtıldı. Yeni örgütlerin yalnızca hayır amacıyla kurulmasına izin veriliyordu ve bunlar hükümetin kontrolü altındaydı. Az zaman sonra Liman İşçileri İnhisarı adında bir birlik kuruldu ve bütün «tek başına çalışan» zanaatçılar bu şirketin işçisi oluverdi. Şimdi bunlar ya şirkete kazançlarının bir yüzdesini ödemek zorundadır yahut da kazanç yerine bir ücret alırlar. Bununla birlikte, kayıkçılar -kayık sahibi, arabacılar- araba ve at sahibi kaldılar. Yaptıkları işte kendi alet ve araçlarını kullanan yarı proleter işçiler, şimdi tekrar kendi birliklerini kuruyor. Bu birlikler sendikalara benziyor, hatta bazıları oldukça devrimcidir.

Bazı işçi birlikleri, birkaç yardımlaşma sandığının birliği oluyor, örneğin Zonguldak Birliği gibi. Sandıkların idareleri işçi ile işverenlerle birlikte seçim yoluyla atanıyor. Sandıkların çalışması için gerekli para, işçilerden iş gelmedikleri günler için kesilen cezalardan toplanıyor. Ayrıca ücretlerden kesilen % 1 üyelik aidatı ve aynı miktarda kapitalistlerin yatırdıkları paralardan meydana geliyor.

Liman işçileri örgütleri içinde bir de artel yada hemşehriler birliği olabiliyor. Bunlar her zaman kendi aralarında veyahut birliğe bağlı olmuyor, hatta bazen birbirleriyle yarışıyor. Hemşehriler birlikleri birinci derecede köylerden gelenleri örgütlüyor. Bu birlikler kendi hemşehrilerine iş buluyor ve hemşehrilerinden biri köyüne dönünce onun yerine yine kendi hemşehrilerinden başka bir arkadaşı tayin ediyorlar. Böylece bu «Hemşehriler Birlikleri» köylerine çok sıkı bağlarla bağlı kalıyor. Bu arteller «reisler» tarafından idare ediliyor. Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak hükümetin kontrolü altındadırlar. Reis kendine artelin bütün kazancının yarısını ayırır, arta kalanı diğer arkadaşlar arasında paylaştırır.

a.şnurov

türkiye proletaryası

Yar Yayınları, sosyal gerçekçi romanların yanısıra, Türkiye'de kapitalistleşmenin hangi aşamada bulunduğu, sınıf mücadelelerinin hangi boyutlara ulaştığının saptanmasında, Türkiye'de tartışılan bir çok sorunun açıklığa kavuşturulmasında ve somut sorunların, somut tartışılmasında yararlı olabilecek yerli ve yabancı bir çok belgesel eseri de sırası geldikçe okuyucularına sunmaktadır.

«Türkiye Proletaryası» nın yazarı **A. Şnurov**, ekonomi politik ve türkoloji öğrenimi yaptıktan sonra bir çok kez Türkiye'de bulunmuş, daha sonra Sovyetler Birliği Bilim Akademisine bağlı Asya Ülkeleri Enstitüsünün akademik kadrosunda yer almıştır.

Şnurov'un «Türkiye Proletaryası» adlı bu önemli incelemesi, gerek Jön Türk iktidarı, gerekse kemalist iktidar sırasında Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısını, burjuvazi yaratma ve yabancı sermaye ile bütünleşme çabalarını; bu kapitalistleşmeye paralel olarak işçi sınıfının gelişmesini, 1923 - 1929 dönemindeki ağır koşullarını, hem burjuvazi, hem de iktidar ile çatışmasını belgelerle ortaya koymaktadır.